

**دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران
با تأکید بر اندیشه قائد شهید امام خامنه‌ای (ره)**

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی
گروه سیاست و امنیت / کارگروه سیاست

	عنوان: دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اندیشه قائد شهید امام خامنه‌ای (ره)
نویسنده: دکتر محمدعلی صادق‌زاده *	شماره ثبت در مرکز: ۰۵/-/۵۰-۸۰۰
کارشناس مرکز: حجت‌الاسلام دکتر علیرضا مظاهری	تاریخ انتشار: تابستان ۱۴۰۵

دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اندیشه قائد شهید امام خامنه‌ای (ره)

مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی
گروه سیاست و امنیت / کارگروه سیاست
تابستان ۱۴۰۵

فهرست

خلاصه مدیریتی.....	۷
بخش اول: کلیات.....	۹
۱. چارچوب مفهومی و مبانی نظری پژوهش.....	۱۱
۲. اهداف دیپلماسی عمومی.....	۱۳
۲.۱. برقراری روابط بلندمدت.....	۱۳
۲.۲. شکل‌دهی به ایستارها و رفتارهای مخاطبین.....	۱۳
۲.۳. ایجاد تصویر مطلوب از کشور.....	۱۳
۳. جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۵
۴. دیپلماسی عمومی از منظر مقام معظم رهبری.....	۱۷
بخش دوم: یافته‌های پژوهش.....	۲۰
۱. گفتمان‌سازی.....	۲۰
۱.۱. تبیین گفتمان انقلاب اسلامی.....	۲۰
۱.۲. تبیین گفتمان بیداری اسلامی.....	۲۳
۱.۳. تبیین گفتمان مقاومت اسلامی.....	۲۵

۲۶.....	۲. اعتباربخشی
۲۷.....	۲.۱. عدالت خواهی بین المللی
۲۸.....	۲.۲. حمایت از ملت های اسلامی محروم و مستضعف
۳۰.....	۳. اقناع سازی
۳۱.....	۴. اتحاد و ائتلاف امت مسلمان
۳۲.....	۵. دشمن شناسی و ضدیت با رژیم صهیونیستی
۳۵.....	۶. مدیریت تصویر
۳۵.....	۶.۱. رویکرد ایجابی
۳۵.....	۶.۱.۱. توسعه قدرت نرم
۳۸.....	۶.۱.۲. ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران
۴۱.....	۶.۲. رویکرد سلبی
۴۱.....	۶.۲.۱. مقابله با تبلیغات منفی و سلطه فرهنگی غرب
۴۴.....	۶.۲.۲. مقابله با ایران هراسی و شیعه هراسی
۴۸.....	نتایج و پیشنهادها
۵۱.....	توصیه های سیاستی
۵۳.....	منابع

خلاصه مدیریتی

براساس یک رهیافت گفتمانی، دیپلماسی عمومی، مجموعه‌ای از کردارها و رویه‌های گفتمانی بلندمدت منظم و منسجم است که برای شکل دادن به ادراک و برداشت عموم مردم و جامعه مدنی ملت هدف از یک ایده، رویه و رویداد خاص طراحی شده است. این امر از طریق به کارگیری زبان و بیان برای تحت تأثیر قراردادن گفتمان عمومی غالب در آن جامعه، تشویق و ترغیب اجماع میان مخاطبین و تأثیر گذاری بر تصمیم‌گیری سیاسی در حکومت‌های هدف صورت می‌گیرد. از این رو، در دیپلماسی عمومی، زبان و گفتمان نقش مقومی در چهارچوب بندی و شکل دهی به افکار عمومی بین‌المللی ایفا می‌کند. هریک از کشورها الگو، سبک و شیوه خاصی از دیپلماسی عمومی دارد. مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده الگوی دیپلماسی عمومی کشورها عبارتند از: ماهیت نظام و ساختار سیاسی؛ ماهیت نظام اقتصادی، مدل و سطح توسعه اقتصادی و فناوری؛ فرهنگ، دین، مذهب، تاریخ، زبان، آداب و رسوم، سنت‌ها، هنرها، نظام فکری، علمی و اجتماعی. همچنین، قابلیت‌ها، ارجحیت‌ها، اهداف و آرمان‌ها، مزیت‌های نسبی کشورها نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در تعریف، تدوین و تعقیب دیپلماسی عمومی آن‌ها ایفا می‌کند. همچنین تفاوت‌های ماهوی کشورهای مختلف یکی از وجوه تمایز و تشخیص دیپلماسی عمومی آن‌هاست. بنابراین، دیپلماسی عمومی کشورهای مختلف، بر پایه الگوهای ملی آن‌ها، از نظر ماهیت، محتوا، ساختار، کارگزاران، اهداف، اولویت‌ها، ابزار و نوع مخاطب متفاوت و متنوع است. جمهوری اسلامی ایران، به عنوان یک نظام سیاسی برآمده از انقلاب اسلامی، نیز الگوی دیپلماسی عمومی خاص خود دارد. به طوری که می‌توان از الگوی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران سخن گفت. ماهیت فراملی، فرهنگی و نرم انقلاب اسلامی ایران و گفتمان انقلاب اسلامی و همچنین اهداف فراملی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تدوین و تعقیب دیپلماسی عمومی کنش‌مند و کنشگر در سیاست خارجی آن را ضروری می‌سازد. انقلاب اسلامی ایران در طول حیات خود به رهبری امام خمینی (ره) و آیت‌الله العظمی سید علی خامنه‌ای - مقام معظم رهبری (مدظله العالی) توانست در میان افکار عمومی مردم جهان بویژه ملل مسلمان، از اثربخشی فزاینده‌ای برخوردار گردد. این اثربخشی نقش و اهمیت دیپلماسی عمومی را در گفتمان رهبری انقلاب نشان می‌دهد.

برقراری ارتباطی پایدار و هدفمند با مخاطبان خارجی به منظور تبیین و صیانت از اصول، ارزش‌ها، اهداف انقلاب و سیاست‌های نظام در پرتو بیانات و مواضع حکیمانه رهبری انقلاب همواره مقوم دیپلماسی عمومی کشور بوده است. اگر کارآمدی دیپلماسی عمومی را منوط به اعتبار فرستنده پیام و محتوای آن بدانیم، رهبری نظام نه تنها مهم‌ترین رکن اعتباربخش به عنوان مبدأ پیام محسوب می‌شود، بلکه محتوای پیام نیز نشأت گرفته از مبانی اسلامی، فکری و اندیشه‌ای رهبری نظام می‌باشد، همچنین اقبال و پذیرش پیام رهبری از سوی مخاطبین و افکار عمومی بویژه ملل تحت ستم، بیانگر جایگاه و نقش محوری رهبری نظام در دیپلماسی عمومی محسوب می‌شود. تحلیل نقش کانونی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در حوزه دیپلماسی عمومی شامل دو سطح تکوینی و کارکردی است که بر اساس آن اهداف فراملی انقلاب اسلامی، توصیف، تفسیر و تبیین می‌گردد.^۱

۱. جهت مطالعه بیشتر رجوع کنید به: کتاب رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران نوشته محمدعلی صادق زاده؛ انتشارات دانشگاه معارف اسلامی، قم.

در عصر حاضر با گسترش وسایل ارتباط جمعی و پایگاه‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر نقش و اهمیت افکار عمومی افزوده شده است و حکومت‌ها نمی‌توانند همانند گذشته افکار و نگرش مردم کشورهای دیگر به خود را نادیده بگیرند. از این رو، دولت‌ها به منظور دستیابی به اهداف خود در سیاست خارجی، نه تنها از دیپلماسی رسمی، بلکه از دیپلماسی عمومی نیز استفاده می‌کنند. تغییرات نظام بین‌الملل با حضور و نقش‌آفرینی بازیگران غیردولتی و پررنگ شدن افکار عمومی سبب شده است که شیوه جدیدی از دیپلماسی در کنار دیپلماسی سنتی مورد استفاده قرار گیرد. بدین ترتیب، دیپلماسی عمومی یکی از مهم‌ترین ابرازهای قدرت نرم، در برقراری ارتباطات و تعاملات پایدار و هدفمند با سایر ملت‌ها و افکار عمومی است و به‌عنوان مکمل دیپلماسی رسمی نقش مهمی در اعتمادسازی، پیشرفت مذاکرات، رسیدن به اهداف دیپلماتیک، تأمین منافع ملی، ارتقای سیاست خارجی و بسیج حمایت عمومی از توافقات برخوردار است.

به‌واقع دیپلماسی عمومی در پی آن است که بر نگرش و رفتار افکار عمومی کشورها اثر بگذارد و از این طریق وجهه کشور خود و تصویر مثبت از آن را در جهان بهبود بخشد. این مسئله نقش و تأثیر بسزایی در تقویت و حصول قدرت و منافع ملی کشورها دارد. لزوم تعامل با مردم جهان و نخبگان کشورها و تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهانی، اهمیت دیپلماسی عمومی را دوچندان کرده است. بی‌تردید به‌کارگیری دیپلماسی عمومی توسط رهبری نظام، با توجه به خلائهای موجود و تبلیغات ضدایرانی نظام سلطه و استکبار جهانی که سعی در جهت‌دهی و انحراف افکار عمومی دارد، توانسته است گسترش نفوذ و اقتدار کشور و الگو شدن ایران در میان مردم مسلمان منطقه و سایر مستضعفان جهان را به همراه آورد و آرمان‌گرایی موجود در اهداف انقلاب اسلامی را به صورتی واقع‌بینانه در عرصه بین‌الملل نمایان سازد و به ارائه تصویری مطلوب و مثبت از اسلام، انقلاب و ایران کمک کند.

جمهوری اسلامی ایران در پی انقلاب ۱۳۵۷، بر اساس اعتقاد ملت ایران به حکومت حق و عدل به رهبری امام خمینی(ره)، حمایت مردم و ایدئولوژی اسلام شیعی شکل گرفت. بر اساس اندیشه حضرت امام خمینی(ره) و حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای (مقام معظم رهبری مدظله العالی)، انقلاب اسلامی به عنوان نمونه مؤثر و بی‌بدیل از انقلاب‌های دوران معاصر، دارای رسالت و اهداف فراملی است. هدف از انقلاب اسلامی تنها رهایی و نجات مردم ایران از استبداد داخلی و استعمار خارجی نبود؛ بلکه سعادت انسان در کل جامعه بشری، نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، حمایت از مردم ستمدیده، حمایت از جنبش‌ها و نهضت‌های آزادی‌بخش و هم‌گرایی در راستای اهداف مشترک نیز مورد توجه بوده است.

از این رو گسترش روزافزون قدرت نرم، جهانی سازی ارزش های معنوی و اخلاقی، معرفی الگوی واقعی نظام سیاسی اسلام در قالب مردم سالاری دینی، آگاهی بخشی به ملت ها و دولت ها و بیداری آنها از مهم ترین اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است. در نظام جمهوری اسلامی ایران، رهبری نظام به عنوان فقیه عادل و آگاه به زمان، از شأن ولایت مطلقه امر و امامت امت در ساختار سیاسی - حقوقی نظام جمهوری اسلامی ایران برخوردار است و نقش مهمی در تعیین سیاست های کلی نظام و تأثیر گذاری بر افکار عمومی مردم جهان، نخبگان، اندیشمندان و جوانان، به ویژه در جهان اسلام، ایفا می کند.

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و به صورت توصیفی - تحلیلی به تبیین اندیشه و سیره ی عملی رهبری نظام در شکل دهی و جهت بخشی به گفتمان های انقلاب اسلامی و کار بست آن در دیپلماسی عمومی پرداخته است. این پژوهش در پاسخ به این سوال اصلی که نقش رهبر معظم انقلاب اسلامی در کارآمدی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران چیست؟ با بهره مندی از روش جمع آوری داده ها از بیانات و سخنرانی های معظم له، مطالعه سیاست های کلی نظام و اسناد بالادستی، این فرضیه را مورد بررسی قرار می دهد که حضرت آیت الله العظمی خامنه ای به لحاظ مقام مرجعیت دینی و شأن ولایت فقیه و رهبری نظام، با بهره گیری از قدرت نرم و شیوه های ارتباطی در قالب نشست ها، دیدارها، موضع گیری ها، رسانه های جمعی، نهادهای مرتبط، سازمان های فرهنگی و آموزشی، ارسال پیام و نامه به مخاطبین، نقش تعیین کننده ای احیای تفکر اسلامی، صدور معنوی انقلاب، تقویت قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران، زمینه سازی فرهنگ مقاومت و به چالش کشاندن سرشت ناعادلانه نظم بین المللی، تقویت روند بیداری اسلامی و مقابله با ایران هراسی و اسلام هراسی داشته است. بنابراین اگر کارآمدی دیپلماسی عمومی را منوط به اعتبار فرستنده پیام و محتوای آن بدانیم، رهبری نظام نه تنها مهم ترین رکن اعتبار بخش به عنوان مبدأ پیام محسوب می شود، بلکه محتوای پیام نیز نشأت گرفته از مبانی اسلامی، فکری و اندیشه ای رهبری نظام می باشد.

۱. چارچوب مفهومی و مبانی نظری پژوهش

بن مایه مفهوم «دیپلماسی عمومی»^۱، کلمه «دیپلماسی»^۲ است. دیپلماسی به فن اداره سیاست خارجی یا تنظیم روابط بین‌المللی با به‌کارگیری روش‌های مذاکره و معامله برای ایجاد تفاهم و دوستی به منظور پیشبرد مقاصد و منافع ملی کشور و همچنین حل و فصل اختلافات بین‌المللی از راه‌های مسالمت‌آمیز تعریف می‌شود.^۳ دیپلماسی به عنوان مهم‌ترین رکن سیاست خارجی، ابزاری است که می‌کوشد اهداف دولت‌ها را پیش‌برد و متناسب با توانایی‌ها و اهداف سیاست خارجی، ابعاد متفاوتی به خود می‌گیرد.^۴ دیپلماسی عمومی یکی از ابزارهای اصلی قدرت نرم است و این موضوع پیش از آن که در مباحث نظری امروز مطرح شود، در عمل دیپلماتیک نیز شناخته شده بود. «دیپلماسی عمومی» اصطلاحی نسبتاً جدید است که در خلال جنگ سرد و به‌ویژه پس از پایان آن محبوبیت روزافزونی در میان سیاست‌گذاران، دانشگاهیان و اصحاب رسانه یافته است. این اصطلاح نخستین بار در سال ۱۹۶۵، توسط ادموند گولین^۵، رئیس «دانشکده حقوق و دیپلماسی فلچر»^۶ در دانشگاه «تافتز»^۷، برای توصیف فرایندی به کار گرفته شد که طی آن، کنشگران بین‌المللی به دنبال تحقق اهداف سیاست خارجی خود از طریق برقراری ارتباط با عموم مردم در خارج از کشور هستند.^۸ بر این اساس، در دیپلماسی عمومی - برخلاف دیپلماسی سنتی - هدف مرجع یا مخاطبان، عامه مردم در جوامع دیگر و به‌ویژه گروه‌های غیررسمی از جامعه مدنی هستند. زیرا یکی از مهم‌ترین ابعاد و وجوه سیاست فرابین‌المللی به عنوان محیط عملیاتی و اجرایی دیپلماسی، ظهور بازیگران غیردولتی با اقتدار و رها از حاکمیت است. همچنین در دیپلماسی عمومی، شفافیت، باز بودن، انعطاف‌پذیری و همکاری متقابل وجود دارد.^۹ از این رو برخلاف سبک سنتی که بر سلسله‌مراتبی، بسته و انحصاری بودن روابط میان کشورها تأکید دارد، در دیپلماسی عمومی به صورت شفاف و باز با بازیگران غیردولتی جوامع کشورهای جهان ارتباط برقرار می‌گردد و به همکاری و گفت‌وگو با آنان پرداخته می‌شود.

1. Public Diplomacy.

2. Diplomacy.

۳. قوام، اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، ص ۲۰۷.

4. Brighi and Hill, "Implementation and Behavior", In: Steve Smith & Amelia Hadfield & Tim Dunne, Foreign policy; Theories, Actors, Cases, p. 131.

5. Edmund Gullion.

6. Fletcher School of Law and Diplomacy.

7. Tufts University.

8. Wolf and Rosen, public Diplomacy: How to Think about and Improve It, p. 15.

۹. دهقانی فیروزآبادی و فیروزی، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در دوران اصول‌گرایی»، فصلنامه روابط خارجی، ش ۲، ص ۷۶.

هدف اصلی و اولیه دیپلماسی عمومی، تأثیر گذاری بر افکار و اذهان مخاطبان غیردولتی، جلب حمایت آنها، تبیین و ترویج ارزش‌ها و آرمان‌های خود و ارائه تصویر مطلوب به اهداف و سیاست‌های یک کشور است. همچنین باید توجه داشت که نتایج حاصل از دیپلماسی سنتی می‌تواند در کوتاه‌مدت حاصل شود؛ در حالی که دیپلماسی عمومی زمان‌بر است و نتایج آن در میان‌مدت یا بلندمدت ظاهر می‌شود؛ اما اثراش ماندگارتر از دیپلماسی سنتی است.^۱ از این‌رو دیپلماسی عمومی فراتر از ارتباط رسمی میان دیپلمات‌ها و مقامات دولتی با یکدیگر است و به صورت گسترده و هدفمند با توده‌های مردم به عنوان مخاطبان عام و خاص ارتباط برقرار می‌کند. بدین ترتیب، حوزه فعالیتی و عملیاتی آن نسبت به دیپلماسی سنتی گسترده‌تر و میزان اثربخشی و توان جذب آن نیز به دلیل عدم محدودیت در قالب‌ها و ساختارهای دولتی، بیشتر است. اهمیت فزاینده دیپلماسی عمومی در شکل نوین، عاملی اساسی در تحول دستگاه‌های دیپلماتیک ملی است و آنها را واداشته است که چهارچوب‌های نظری و عملیاتی لازم را برای مدیریت کنش‌ها، گفتمان‌ها و تصاویر در عرصه سیاست جهانی تدوین کنند. بر این اساس، کشورها با کاربردی دیپلماسی عمومی، از یک سو در پی تقویت منافع ملی از طریق فهم، شکل‌دهی و نفوذ در مخاطبان خارجی‌اند و از سویی دیگر بر پایه سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های اساسی، سعی در ایجاد تصویر مثبت از جایگاه و هویت کشورشان در نزد سایر ملل دارند. با توجه نکات مطرح‌شده، کارویژه‌های دیپلماسی عمومی شامل این موارد است:

۱. برقراری تعامل، ارتباط و نفوذ میان سایر ملت‌ها و دولت‌ها؛

۲. ارتباط‌گیری با نخبگان و مخاطبان عام؛

۳. تصویرسازی مثبت؛

۴. جهت‌دهی به افکار عمومی؛

۵. پیشبرد اهداف سیاست خارجی.^۲

۱. داداندیش و احدی، «جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه روابط خارجی، ش ۱، ص ۱۵۰.

۲. رک: صادق زاده، رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران، ص ۳۵.

۲. اهداف دیپلماسی عمومی

در یک تقسیم‌بندی، اهداف دیپلماسی عمومی شامل موارد ذیل می‌شود:

۲.۱. برقراری روابط بلندمدت

هدف اصلی دیپلماسی عمومی استقرار و استمرار روابط طولانی‌مدت فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌های یک نظام سیاسی در سایر جوامع به صورت دوسویه است. گاه می‌تواند به تبیین ایدئولوژی در برابر مخاطب پردازد و گاه می‌تواند در اندیشه او نفوذ کند.^۱ این تعاملات بلندمدت و پایدار، از طریق ارتباط با شخصیت‌های کلیدی یک جامعه، ایجاد شبکه‌سازی و گفت‌وگو در میان آنان تحقق می‌یابد.

۲.۲. شکل‌دهی به ایستارها و رفتارهای مخاطبین

جوهره و شالوده دیپلماسی عمومی اعمال و به‌کارگیری قدرت نرم برای مدیریت افکار جهانی است.^۲ دیپلماسی عمومی از اهداف سیاست خارجی حمایت می‌کند و تلاش دارد تا چهره یک ملت را در جهان و نزد سایر ملل بهبود بخشد. مهم‌ترین گام در این راستا، اعتمادسازی، احیای ظرفیت‌ها و بهره‌گیری از موقعیت‌ها، تقویت مهارت‌های ارتباطاتی در تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط مؤثر جهت ایجاد ایستارها و باورها در راستای اهداف مورد نظر است.

۲.۳. ایجاد تصویر مطلوب از کشور

هدف از ارتباطات راهبردی، ایجاد یک تصویر کلی مطلوب است. دیپلماسی عمومی یک راهبرد ارتباطی ویژه و هدفمند است که با روشی نو درصدد تأثیرگذاری بر هویت و گفت‌وگوها و کنش‌های بازیگران قلمرو عمومی جهانی و شکل‌دهی محیط مناسب برای موفقیت دستگاه دیپلماتیک یک کشور می‌باشد.^۳ بر این اساس، ارائه تصویری مناسب از کشور خود به مخاطبان خارجی، جلب اعتماد عمومی و اعتباربخشی به سیاست‌ها و تصمیمات اتخاذشده، نقش مؤثری در تحقق اهداف دولت‌ها در به‌کارگیری دیپلماسی عمومی دارد.

۱. ستوده و علویان، «راهکارهای دیپلماسی عمومی و رسمی ایران در مواجهه با اسلام‌هراسی غرب»، *فصلنامه علوم سیاسی*، ش ۵۸، ص ۱۶۱.

۲. دهقانی فیروزآبادی و فیروزی، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در دوران اصول‌گرایی»، *فصلنامه روابط خارجی*، ش ۲، ص ۷۴.

۳. رضایی، «تحلیل جایگاه دیپلماسی عمومی در گردشگری ایران»، *فصلنامه ژئوپلیتیک*، ش ۲، ص ۱۷۰.

- مهم ترین بعد دیپلماسی عمومی مربوط به ارتباط گیری با مخاطبان برای ارسال پیام به آنها به منظور تحقق اهداف می باشد. دیپلماسی عمومی با این نقطه تمرکز دارای اضلاع زیر است:
۱. یک ضلع دیپلماسی عمومی مربوط به هدف پیام است که ناظر به شکل دهی به افکار، ایستارها و رفتارهای مخاطبان در زمینه ایجاد تصویر ذهنی مورد نظر می باشد.
 ۲. ضلع دیگر آن محتوای پیام است که شامل بیان ارزش ها، آرمان ها و اهداف خود، به ویژه در سیاست خارجی، به صورت شفاف و واقع بینانه می باشد.
 ۳. ضلع دیگر آن ناظر به گیرنده پیام است که دربرگیرنده رده های مختلف افکار عمومی سایر ملت ها است.
 ۴. یک ضلع دیگر آن معطوف به فرستنده پیام است که برحسب موقعیت و اعتبار کشور در نظام بین الملل مشخص می شود.
 ۵. یک ضلع دیگر آن معطوف به شیوه ها و ابزارهای ارسال پیام است.^۱

۱. رک: صادق زاده، رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران، ص ۴۷.

۳. جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

در شرایط جدید جهانی، دیپلماسی عمومی در میان دولت‌ها از اهمیت برخوردار شده است؛ به گونه‌ای که برخلاف زمان گذشته، سیاست‌ها و اعمال حاکمیت دولت‌ها دارای بازتاب منطقه‌ای و بین‌المللی شده و از فضای مرزهای جغرافیایی عبور کرده و در سطح کلان مورد ارزیابی مخاطبان فرامرزی و افکار عمومی قرار گرفته است. ایران با توجه به پیشینه تمدنی، تاریخی، فرهنگی و دینی خود از منابع قدرت نرم مناسبی در مقایسه با بسیاری از کشورها برخوردار است. از این رو به منظور حضور مقتدرانه در عرصه سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران لازم است با توجه به بند «۱۶» اصل سوم و اصول ۱۵۲ و ۱۵۴ قانون اساسی، از همه ابعاد و ظرفیت‌های دیپلماسی استفاده کند. دیپلماسی رسمی، عمومی، رسانه‌ای، دفاعی، اقتصادی، فرهنگی و... از مهم‌ترین ابعاد دیپلماسی است که هر کدام متولیان خاص خود را دارد. یکی از مهم‌ترین اضلاع دیپلماسی، دیپلماسی عمومی است. این ابزار می‌تواند به شکلی مؤثر پیام‌های جمهوری اسلامی ایران را به گوش جهانیان برساند و در شرایطی که بسیاری از رسانه‌های بین‌المللی، تصویری تحریف‌شده با فضای تخریبی از سیاست‌ها و دستاوردهای ایران ارائه می‌دهند، واقعیت‌ها را به گونه‌ای دقیق و شفاف تبیین کنند.

با نگاهی اجمالی به فراز و فرودهای تحولات سیاسی ایران، به صورت روشن مشخص می‌شود که با وقوع انقلاب اسلامی و با تکیه بر دیپلماسی عمومی و سایر ابزارهای ارتباطی و سازمانی، جمهوری اسلامی ایران توانسته است تأثیرات مهمی را در جهان به وجود آورد. در واقع، جمهوری اسلامی که متعاقب یک دگرگونی بنیادین به نام «انقلاب اسلامی» وارد مناسبات بین‌المللی شد، با طرح الگویی جدید و ارائه قرائت نوینی از سیاست خارجی، منافع ملی، نظم بین‌المللی و ثبات جهانی، خواهان توزیع دوباره قدرت و برقراری توازن جدید از نیروها در سطح بین‌المللی بوده است.^۱ جهان‌شمولی اسلام و اهداف فراملی مصرح در قانون اساسی و اندیشه رهبری نظام، مهم‌ترین عامل داخلی تأثیرگذار بر افزایش اهمیت دیپلماسی عمومی در جمهوری اسلامی ایران است. به بیان دیگر، نوعی تکلیف قانونی و شرعی در این زمینه برای کارگزاران سیاست خارجی تعیین شده است. در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) تقویت روابط دولت اسلامی با همه ملت‌ها (به‌ویژه مسلمانان و مستضعفان). این تکلیف برای دولت اسلامی، دارای پیش‌فرضی انسان‌شناختی است و به فطرت الهی و توحیدی انسان‌ها اشاره دارد.

۱. پورحسن و رکابیان، «کاربست دیپلماسی عمومی از سوی مقام معظم رهبری در جنبش بیداری اسلامی»، فصلنامه علوم سیاسی، ش ۱۰۰، ص ۷۸.

ب) دفاع از مسلمانان و حمایت از مستضعفان، که در قالب پشتیبانی از نهضت‌ها و جنبش‌های آزادی‌بخش تجلی می‌یابد و بر این فرض استوار است که بشریت دارای منافع و مصالح مشترکی است که دولت اسلامی در قبال تحقق و تأمین آنها مسئولیت دارد. این منافع و مصالح با توالی منطقی در سه سطح ملی، اسلامی و جهانی تعریف و تعقیب می‌شود.

ج) ایجاد وحدت و تحکیم مبانی و پایه‌های آن در میان ملت‌های مسلمان. به هر حال، با بهره‌گیری از ابزارهای تبلیغاتی، همکاری، همیاری، و پرهیز از تفرقه و تشتت، در چهارچوب اصل دعوت می‌توان در راستای تحقق حکومت جهانی اسلام گام‌های مؤثری برداشت.^۱ با وقوع چنین وضعیتی، به کارگیری دیپلماسی عمومی برای نظام جمهوری اسلامی از اهمیت دوچندان برخوردار شد و رهبران و مقامات جمهوری اسلامی بر آن شدند تا با اجرای دو راهبرد در راستای تأمین منافع ملی و مصالح اسلامی و همچنین رفع تهدیدات در جنگ نرم، به تأمین امنیت و هویت ملی و سیاسی خود اهتمام ورزند.

۱. دهقانی فیروزآبادی و فیروزی، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در دوران اصول‌گرایی»، فصلنامه روابط خارجی، ش ۲، ص ۹۶ - ۹۴.

۴. دیپلماسی عمومی از منظر مقام معظم رهبری

دیپلماسی عمومی از ابزارهای مهم ارتباطات بین‌المللی مردم در اندیشه مقام معظم رهبری است؛ به گونه‌ای که ایشان در دیدار وزیر و مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور فرمودند: «دیپلماسی عمومی از ابتکارات جمهوری اسلامی ایران است و باید توجه بیشتری به آن شود».^۱ رهبر معظم انقلاب به مناسبت‌های مختلف درباره اهمیت، تأثیرگذاری و دشواری‌های میدان وسیع دستگاه دیپلماسی سخن گفته و تأکید کرده‌اند که با توجه به جنگ نرم و کژتابی‌هایی که دشمن بر ضد انقلاب اسلامی ایران در رسانه‌های جهانی و افکار عمومی به کار می‌بندد، پرداختن به مسئله دیپلماسی عمومی ضرورت می‌یابد تا علاوه بر خنثی‌سازی این تبلیغات دورغین، چهره واقعی نظام جمهوری اسلامی ایران همراه با اصول و ارزش‌های الهی و انسانی آن بر مردم منطقه و جهان بازگو شود.^۲ ایشان در تبیین اهمیت کار دیپلماسی افزودند: «یک دیپلماسی هوشمندانه و فعال می‌تواند دستاوردهای بسیار مهم سیاسی، اقتصادی، انسانی و اجتماعی به همراه بیاورد که با هیچ حرکتی از جمله جنگ‌های پرهزینه و پرخطر نیز حاصل نمی‌شود و این واقعیت نشان‌دهنده‌ی وزن و جایگاه دستگاه دیپلماسی در مجموعه‌ی مدیریت یک کشور است».^۳ معظم له با تشبیه عرصه‌ی دیپلماسی به میدان جنگ افزودند: «واقعیت این است که میدان دیپلماسی عرصه‌ی پنجه انداختن است و اگر کسی بدون اعتقاد راسخ به هدف، به این کار اقدام کند یا در همان موقعیت و یا در نهایت شکست خواهد خورد».^۴ ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: دیپلماسی یک جنگ است؛ تاکتیک‌ها دارد؛ حمله‌ها دارد؛ عقب‌نشینی‌ها دارد؛ جابه‌جاشدن‌ها دارد؛ فریب‌های جنگی دارد. همه دیپلمات‌های دنیا مشغول جنگ‌اند. ارزش و تأثیر آن جنگ هم گاهی از جنگ‌های نظامی کمتر نیست؛ بلکه در مواردی بیشتر هم هست. البته همیشه این جور نیست. پس هر دیپلماتی در هر جای دنیا که مشغول کار است، دارد می‌جنگد.^۵ بنابراین به کرسی نشاندن منطق جمهوری اسلامی لازم و ضروری است. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای همچنین، «دفاع صریح، قاطع و واقعی از مظلوم» را از دیگر ویژگی‌های دیپلماسی ایرانی معرفی کردند و افزودند: «این خصوصیت در تمام سال‌های بعد از انقلاب، در دفاع از ملت و مبارزین فلسطینی و لبنانی و موارد مشابه دیگر، جلوه داشته است».^۶

۱. بیانات در دیدار با وزیر و مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور، ۱۳۸۸/۱۲/۰۹.

۲. بیانات در دیدار با مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۳/۰۵/۲۲.

۳. بیانات در دیدار با مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۳/۰۵/۲۲.

۴. بیانات در دیدار با مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۳/۰۵/۲۲.

۵. بیانات در دیدار با وزیر، مسئولان وزارت امور خارجه و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ۱۳۶۸/۰۵/۳۱.

۶. بیانات در دیدار با مسئولان وزارت خارجه و سفرا و رؤسای نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۳/۰۵/۲۲.

بنابراین دیپلماسی به عنوان یکی از ابزارهای مهم سیاست خارجی، نقش مؤثری در تأمین منافع ملی و دستیابی به اهداف فراملی جمهوری اسلامی ایران دارد که در ارتباط مستقیم با سطح قدرت یک کشور می باشد. چنان که مقام معظم رهبری در این زمینه می فرماید: «دستگاه دیپلماسی مهم است. عرصه دیپلماسی عرصه مبارزه است. در این مبارزه باید قوی باشید. اگر می خواهید قوی باشید، ارتباط با خدا را مستحکم کنید؛ هم خودتان، هم خانواده تان.»^۱ در واقع دیپلماسی عمومی ایران با انقلاب اسلامی آغاز شد و بحث صدور انقلاب، همان دیپلماسی عمومی است؛ چراکه هدف در دیپلماسی عمومی، مانند صدور انقلاب، عموم جامعه است و مردم در کانون محوری آن قرار دارند.^۲

هدف در دیپلماسی انقلاب از دیدگاه مقام معظم رهبری، انسان سازی، هدایت بخشی و تعالی بخشی است که ماهیت الهی می یابد.^۳ چنان که در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»؛^۴ ای فرستاده ما! آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده است، ابلاغ کن. و «فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيْنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى»؛^۵ با او سخن نرم بگوئید. باشد که بپذیرد یا بترسد. اسلام ما این است: اسلام معنویت، عقلانیت و عدالت. بنابراین، اساس کار ما این است و دیپلماسی ما بر روی این پایه ها استوار است و ما به دنبال چنین اسلامی هستیم. ما دنبال استحکام جمهوری اسلامی و دنبال بیداری اسلامی هستیم و می خواهیم اهداف خودمان را تحقق بخشیم و به هیچ وجه مایل نیستیم و اجازه نمی دهیم که بخواهند ما را در معادلات رایج جهانی حل کنند و هویت و تشخص ما را از بین ببرند.^۶ مقام معظم رهبری اساس دیپلماسی را تبیین صحیح سیاست جمهوری اسلامی می دانند: جمهوری اسلامی حرف نویی دارد. این حرف نو عبارت است از مردم و ارزش های الهی. این دو تا باید با هم توأم بشوند و حرکت ها و جوامع را شکل بدهند. این حرف ماست. ارزش های معنوی و ارزش های الهی، همراه با اراده مردم؛ نه تحمیل بر مردم. این حرف جدید جمهوری اسلامی است.^۷ از این رو امروز ملت های جهان به ملت ایران نگاه می کنند؛ از ملت ایران نیرو می گیرند؛ انگیزه می گیرند؛ انرژی می گیرند. امروز شعارهای ضد استکباری ملت ایران در همه دنیای اسلام گسترش پیدا کرده است.

۱. بیانات در دیدار با سفرا و رؤسای نمایندگی های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۰/۱۰/۰۷.

۲. سیمر و همکاران، «مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت الله خامنه ای»، فصلنامه پژوهش های انقلاب اسلامی، ش ۱۹، ص ۱۸۰.

۳. بیانات در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵.

۴. سوره مبارکه مائده / ۶۷.

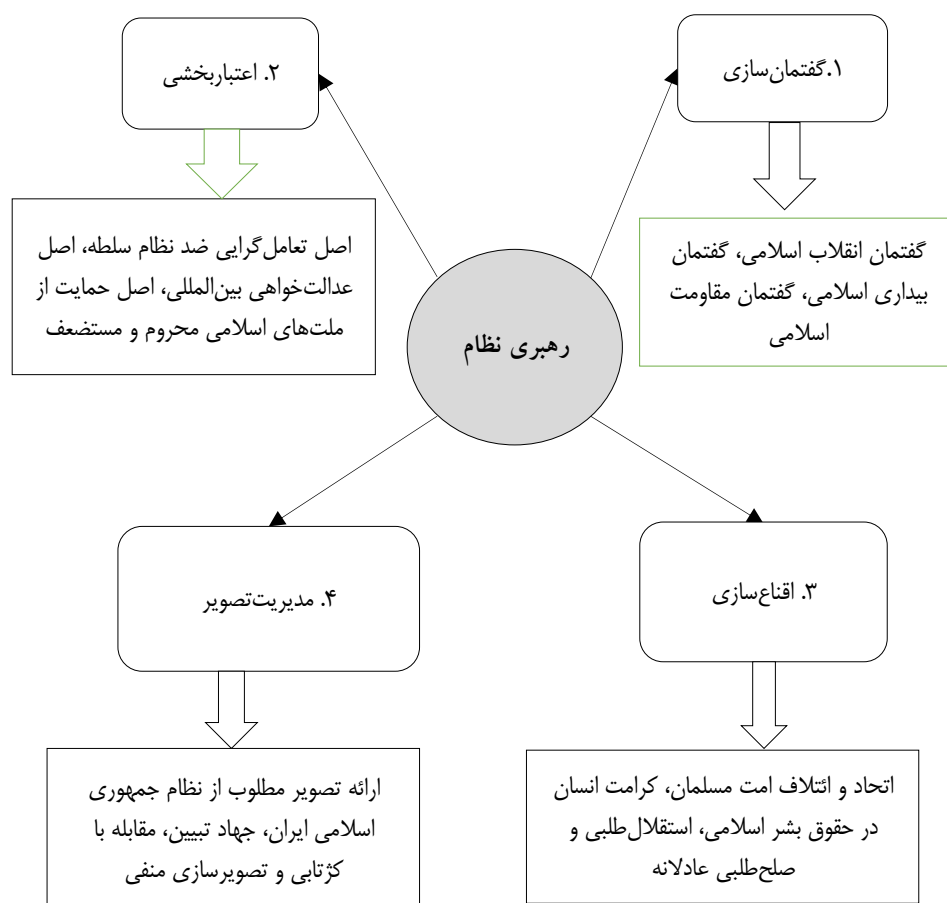
۵. سوره مبارکه طها / ۴۴.

۶. بیانات در دیدار با جمعی از مسئولان وزارت امور خارجه، ۱۳۸۳/۰۵/۲۵.

۷. بیانات در دیدار با سفرا و رؤسای نمایندگی های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۰/۱۰/۰۷.

امروز شما به هر کشوری از کشورهای اسلامی که حرکت کنید، با هر گونه رژیمی، با هر گونه دستگاه حاکم‌ای، می‌بینید ملت‌های آنها به شعارهای شما، به انگیزه‌ها و آرمان‌هایی که شما ترسیم کردید، با چشم عزت و احترام نگاه می‌کنند: شعار ضدیت با ظلم، ضدیت با سلطه، دفاع از مظلومان، دفاع از ملت فلسطین، دشمنی با شبکه اختاپوسی صهیونیسم. این دل ملت‌های مسلمان است؛ این گسترش انقلاب اسلامی است.^۱

در اندیشه مقام معظم رهبری دیپلماسی عمومی از جایگاه علمی، کاربردی و راهبری برخوردار است. در حقیقت، جنگ دیپلماسی ما یک جنگ مضاعف است؛ از یک سو باید عقل و منطق بر کل تصمیم‌گیری‌ها حاکم باشد؛ از سوی دیگر در عین اینکه عاقلانه و منطقی حرکت می‌شود، باید در مقابل تهدیدهای قدرت‌های بزرگ، برخوردها کاملاً شجاعانه و قاطعانه باشد. این خط درست دیپلماسی است. با مطالعه ادبیات نظری دیپلماسی عمومی و دیدگاه‌ها و نظرات رهبر معظم انقلاب اسلامی، این مدل مفهومی طراحی شد.

نمودار شماره (۱): مدل دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران^۲

۱. بیانات در مراسم نوزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۴/۰۳/۱۳۸۷.

۲. رک: صادق زاده، رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران، ص ۴۹.

بخش دوم: یافته‌های پژوهش

با توجه به اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی، مدل دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در چهار محور تحلیل و بررسی می‌گردد.

۱. گفتمان‌سازی

در فضای ارتباطاتی و اطلاعاتی، یکی از شیوه‌های مؤثر، گفتمان‌سازی است که دولت‌ها به دنبال تبدیل یک مفهوم یا ایده به باور عمومی و فراگیر کردن و عمومیت بخشیدن به آن میان مردم هستند. گفتمان‌سازی از خاصیت برانگیختگی و اثرگذاری بر افکار عمومی و بسیج توده‌ها برخوردار است. سیاست‌های راهبردی مقام معظم رهبری در دهه‌های گذشته در حوزه اندیشه و عمل سیاسی توانست گام مؤثری در جهت‌دهی به افکار عمومی و ادراک و برداشت مردمان دیگر کشورها از اصول، ابعاد و اهداف گفتمان‌های انقلاب اسلامی در محیط فراملی بردارد که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱.۱. تبیین گفتمان انقلاب اسلامی

گفتمان انقلاب اسلامی به پشتوانه نشانه‌ها و مفاهیم برآمده از اسلام ناب محمدی، به یک منظومه و هسته مشخص در هویت‌سازی و ماهیت‌بخشی به نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران تبدیل گشته و در منازعه و غیریت با گفتمان‌های شرق و غرب، اصول و اهداف آن برجسته شده است. در این میان مقام معظم رهبری با تبیین اهداف و آرمان‌های انقلاب از طریق گفتمان‌سازی و با تبلیغ آن در سطح جهان اسلام و در میان ملت‌های مستضعف توانسته‌اند عملکرد مثبتی در برقراری ارتباط پایدار و هدفمند با مخاطبان خارجی و افکار عمومی در جهت تبیین ماهیت فرهنگی و آرمان‌های اسلامی ایجاد کنند.

(۲۰)

مقام معظم رهبری گفتمان انقلاب اسلامی را پرچم «گفتمان نوین اسلامی»^۱ دانسته است که برای همه انسان‌ها راهگشاست. در مقابل این گفتمان، گفتمان جاهلیت امروز دنیاست. این دو گفتمان به هم نزدیک نمی‌شوند. یک گفتمان گفتمان ظلم و ستیزه‌گری با مظلومان و ملت‌هاست؛ یک گفتمان، گفتمان حمایت از مظلومان و مقابله با ظالمان است.^۲ این اندیشه گفتمانی، در واقع تلاش در راستای تبیین ماهیت انقلاب اسلامی در دفاع از مظلوم و مقابله با ظالم است.

۱. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام، ۱۳۹۴/۰۲/۳۰.

۲. همان.

نظریه‌ای که «راهنمای عمل» بوده و بیانگر براثت ایدئولوژیکی انقلاب اسلامی از نظام سلطه جهانی است. چنان چه اسماعیل هنیه، رئیس دفتر سیاسی حماس^۱، به مناسبت چهل و دومین سالروز پیروزی انقلاب اسلامی، از رهبر معظم انقلاب و از مواضع شرافتمندانه و مستمر جمهوری اسلامی ایران در کنار فلسطین و آرمان عادلانه آنها در دفاع از حقوق مشروعشان قدردانی می‌کند.^۲ بر این اساس، جمهوری اسلامی ایران صدور انقلاب و تبلیغ ارزش‌های اسلامی را از وظایف و تعهدات خود می‌داند و از این طریق کوشیده است تا بر تصاویر ذهنی مخاطبان و الگوهای رفتار تأثیر گذار باشد. الگوهای مفهومی رفتار نیز در ارتباط با دو مفهوم افکار عمومی و تبلیغات است.^۳ از این منظر، صدور انقلاب اسلامی به «تبیین و ترویج افکار و اندیشه‌های انقلاب اسلامی از طریق آگاهی‌بخشی و رهایی‌بخشی ملت‌های مسلمان و مستضعف جهان» تعریف می‌شود.^۴

چنان که امام خمینی (ره) انقلاب اسلامی ایران را یک الگو و راهنما برای سایر ملل ستم‌دیده و تحت سلطه معرفی می‌کنند و می‌فرمایند:

بحمدالله امروز قدرت ایرانی و قدرت اسلام در ایران به طوری است که توجه همه ملت‌های ضعیف را به خودش معطوف کرده است و اسلام صادر شد در سرتاسر دنیا. از این سیاه‌های عزیزی که در آمریکا هستند و تا آفریقا و تا شوروی و همه جا، نور اسلام تابیده است و توجه مردم به اسلام شده است. و منظور ما از صدور انقلاب، همین بود و تحقق پیدا کرد.^۵

جمهوری اسلامی ایران در پیگیری این سیاست، دو هدف آشناسازی ملت‌ها با سرنوشت و منطقه خویش و برقراری جامعه واحد را دنبال می‌کند تا اسلام نقش سرنوشت‌ساز خود را در جامعه‌سازی ایفا کند.^۶ چنان که مقام معظم رهبری در توضیح وجهه بین‌المللی انقلاب اسلامی ایران می‌فرماید:

اینکه می‌گوییم انقلاب یک وجهه بین‌المللی و جهانی دارد، به این معنا نیست که انقلاب در امور کشورها و ملت‌ها دخالت می‌کند. انقلاب یک پیام، حرف منطقی و یک راه روشن دارد. این راه روشن در مقابل چشم ملت‌هاست. ملت‌ها آن را می‌بینند؛ اگر بپسندند، آن را

۱. ایشان در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۴۰۳ (۳۱ ژوئیه ۲۰۲۴) در تهران توسط اسرائیل ترور شد و به شهادت رسید.

2. <https://www.mehrnews.com/news/5144343>

۳. ستوده، *تحولات نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، ص ۱۱۲.

۴. دهقانی فیروزآبادی و رادفر، «الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم»، *فصلنامه دانش سیاسی*، ش ۱، ص ۱۲۹ - ۱۲۸.

۵. امام خمینی، *صحیفه نور*، ج ۱۷، ص ۲۳۹.

۶. توکلی و نژاد زندیه، «کاربست دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در چهارچوب اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی»،

فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ش ۲، ص ۲۵۹.

می‌پذیرند و از آن راه می‌روند. ما هیچ تحمیلی بر ملت‌های دیگر نداریم؛ اما واقعیتی که اتفاق افتاده است، این است که ملت‌ها این راه روشن را دیده‌اند و شناخته‌اند. تعداد ملت‌هایی که پیمودن این راه را انتخاب کرده‌اند، کم نیست.^۱

چنان‌چه در قرآن کریم نیز آمده است:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ^۲؛ با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما و با آنها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن.

در این آیه بر سه شیوه «برهان منطقی»، «موعظه» و «مناظره نیکو» در مواجهه با مخالفان پیشنهاد شده است. از این رو شالوده و جوهر دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی را نظریه «صدور انقلاب» شکل می‌دهد که الهام گرفته از اصل «دعوت» در آموزه‌های اسلام است و به طور رسمی و علنی در مجموعه اهداف سیاست خارجی ایران نیز بازتاب یافته است.^۳

در همین راستا، آیت‌الله شیخ عیسی قاسم، رهبر نهضت اسلامی بحرین، به مناسبت سی و دومین سالگرد ارتحال بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران امام خمینی + در سخنانی در سمینار بین‌المللی «امام خمینی و دنیای معاصر» می‌گوید:

انقلاب اسلامی راه نجات را به امت، که همان حاکمیت و رهبری اسلامی، بالاخص در سطح ولایت فقیه است، نشان داد. تشکیل جبهه مقاومت و پیروزی‌های بزرگ و قدرت بالای آن، از برکات انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران است. معیار این انقلاب تنها حق بود؛ وجوب اطاعت از او و پیروی از دین و شرع. انقلاب اسلامی آمد تا اسلام اصیلی که از صحنه غایب شده بود را به عرصه و حضور مؤثر و قدرتمند خود در افکار و وجدان‌ها و در سطح اراده و سلوک - چه در سطح شخصی و چه عمومی - در زندگی انسان‌ها بازگرداند و عدالت بر روی زمین ایجاد کند. این بیداری عظیمی است که بُردی بزرگ برای ملت ایران و برای اسلام محسوب شد و با به جریان افتادن این بیداری و تأثیرات عملی آن در امت، امت اسلامی جدیدی ولادت یافت که روزه‌روز به اسلام واقعی نزدیک‌تر می‌شوند.^۴

۱. بیانات در مراسم ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۴/۰۳/۱۳۷۴.

۲. سوره مبارکه نحل / ۱۲۵.

۳. درخشه و غفاری، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام فرصت‌ها، اقدامات، اولویت‌ها و دستاوردها»، فصلنامه مطالعات فرهنگ

- ارتباطات، ش ۱۶، ص ۱۸ - ۱۷.

4. <https://fa.shafaqna.com/news/1160341>

بر این اساس، آنچه گفتمان انقلاب اسلامی را از سایر گفتمان‌ها جدا می‌سازد، توجه به شأن و حیثیت ماهیتی آن است. از آنجایی که ماهیت بر اساس وجه غالب یک پدیده تعریف و تثبیت می‌شود، مهم‌ترین مشخصه انقلاب اسلامی همان «مکتبی و اسلامی» بودن آن است. با توجه به نکات مطرح‌شده، رهبر معظم انقلاب در خصوص شیوه‌های دعوت، بر بهره‌گیری از دعوت «شفاهی و گفتمانی» و «کتبی و مکاتبه‌ای» تأکید دارند و همه این موارد در جهت آگاهی‌بخشی ملت‌ها و دولت‌ها از طریق صدور انقلاب و ارائه و اشاعه ارزش‌ها و آرمان‌های الهی، اسلامی و انسانی آن در خارج از مرزهاست.

۱،۲. تبیین گفتمان بیداری اسلامی

وقوع انقلاب اسلامی ایران نقطه عطف بسیار مهم در مسیر بیداری اسلامی و آگاهی‌بخشی به جهان اسلام بوده است؛ به گونه‌ای که این نهضت به رهبری امام خمینی (ره) با تأکید بر اسلام سیاسی، ایجاد روحیه خودباوری و ترویج فرهنگ استقلال‌خواهی در میان ملت مسلمان توانست به لحاظ نظری و عملی الگویی برای جنبش‌های اسلامی در جهان اسلام شود. چنان‌چه نقش پیش‌تاز انقلاب اسلامی در بیداری اسلامی از طریق بازتاب آن در مسائل عمده منطقه‌ای و جهانی و نیز جغرافیای سیاسی منطقه، پایان هندسه قدرت کشورهای فرامنطقه‌ای را نوید می‌داد.^۱ ضرورت آگاهی، رهایی‌بخشی و بیداری ملت‌ها و دولت‌ها یکی از مهم‌ترین مفاهیم راهبردی در اندیشه رهبر معظم انقلاب است که در جهت مبارزه با ظلم، نفی سلطه و استعمار و استقرار عدالت، آزادی و استقلال کشورهای اسلامی بر آن تأکید می‌شود. اصل دعوت، جهاد تبیین و دیپلماسی عمومی، انگاره‌های این شیوه ارتباطی در تولید قدرت نرم و پیدایش این گفتمان است. بنابراین این گفتمان سعی دارد با مفاهیم و زمینه‌های جهل و غفلت در روابط بین‌الملل مبارزه کند و توصیه این منظومه به لزوم بازگشت به خویش‌شناسی ملت‌ها نیز در راستای همین احیای هویت خودی و بیداری است.^۲ بر این اساس، توحید و اسلام در رهایی و آزادی، شکستن قیود و زنجیرها و باز کردن راه تکامل و تعالی به سوی آستان الهی معنا می‌یابد.^۳

مقام معظم رهبری برانگیختگی و آگاهی در میان امت اسلامی و مردم منطقه را نشان از حرکت بیداری اسلامی می‌دانند.^۴ ایشان همچنین توجه ملت‌ها به احکام اسلامی را شرط اساسی در ایجاد جهش و تحول بیان می‌کنند و می‌فرمایند: «ملت‌هایی که پشتشان زیر بار قدرت‌های بزرگ خم شده است و زجر می‌کشند، به دلیل دوری از اسلام است.»^۵

۱. ملکوتیان، «بیداری اسلامی و تغییر در هندسه قدرت منطقه»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ش ۶، ص ۱۲۵.

۲. آجیلی، صورت‌بندی گفتمان اسلامی در روابط بین‌الملل، ص ۳۹۱.

۳. مطهری، خدمات متقابل اسلام و ایران، ص ۳۹.

۴. بیانات در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی، ۱۳۹۰/۰۶/۲۶.

۵. بیانات در دیدار با جمعی از روحانیون، ۱۳۶۹/۱۲/۲۲.

آمریکایی‌ها می‌دانند که در دنیای اسلام آینده‌ای ندارند. حرکتی که امروز در این منطقه می‌کنند، ناشی از قدرت نیست؛ ناشی از احساس قدرت در اردوگاه اسلامی و قیام اسلامی و بیداری اسلامی است.^۱ از منظر رهبر معظم انقلاب، قیام ملت ایران توانست مسلمانان نقاط مختلف دنیای اسلام و کشورهای اسلامی را متوجه خود کند و به آنها تکان سختی بدهد: «خیلی‌ها را از خواب بیدار کرد و جوان‌ها را هم متوجه آرمان‌های دست‌یافتنی کرد. لذا حرکت، حرکت اسلامی شد. ما به امور داخلی کشورها کاری نداریم. مسئله‌ی فلسطین یا مسئله‌ی لبنان یا مسئله‌ی عراق به وسیله‌ی مسئولان ایرانی و مردم ایران اداره و مدیریت نمی‌شود؛ اما این حرکت شما مردم و مقاومت شما جوانان و صبر شما خانواده‌ها بود که توانست ملت فلسطین را بیدار کند؛ توانست به جوانان مؤمن در لبنان، آن قدرت را عطا کند و آن روح را در آنها بدمد که این‌ها بتوانند در مقابل یک ارتش مجهز ظالم بی‌مهار و با پشتیبانی آمریکا، آن‌طور مقاومت کنند و آن‌طور پیروز شوند.»^۲

بدین ترتیب، گام نخست در دیپلماسی بیداری، بیداری فطرت خداجوی انسان و جهت‌بخشی به آن بر اساس تعالیم اسلام است. از این منظر، دیپلماسی بیداری به تبادل حقایق آگاهی‌بخش در ارتباطاتی حتی‌الامکان دوسویه مبتنی بر فطرت حق‌طلب بشری با هدف بیداری انسان‌ها تعریف می‌شود.^۳ لذا بزرگ‌ترین اقدام رهبری در این زمینه، مدیریت بیدارسازی در سطح جهانی و زمینه‌سازی برای تحقق بیداری اسلامی در جهان اسلام است. در حقیقت می‌توان گفت که دو بُعد: «فرانظریه‌ای» امام خمینی (ره) و «نظریه‌ای» یا «نظریه‌پرداز» رهبر معظم انقلاب، جهان‌بینی نظری و عملیاتی بیداری اسلامی را به وجود آورده‌اند.^۴ بدین ترتیب، وقوع انقلاب اسلامی را می‌توان آغازی بر بیداری اسلامی در میان مردم مسلمان منطقه و جهان اسلام دانست. همچنین رهبری نظام در کارآمدی و فعال‌سازی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در این عرصه دارای نقش مؤثری است. بر اساس سیاست و تدابیر رهبری نظام، انقلاب اسلامی ایران مبدا گسترش بیداری اسلامی است.

۱. بیانات در مراسم شانزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۸۴/۰۳/۱۴.

۲. بیانات در دیدار با مردم شاهرود، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰.

۳. دهقانی فیروزآبادی و سروش، «سطوح دیپلماسی عمومی در اندیشه سیاسی امام خمینی»، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ش ۷، ص ۸.

۴. بشیر، مبانی نظری بیداری اسلامی از نگاه امام خمینی + و آیت‌الله خامنه‌ای، ص ۱۶۲ و ۳۵۵.

۱,۳. تبیین گفتمان مقاومت اسلامی

گفتمان مقاومت بر اساس آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی از مباحثی است که در قرآن کریم و اندیشه رهبری نظام مورد تأکید قرار گرفته است. در این گفتمان، اولویت با صلح پایدار و عزتمند است و تدوین و تنظیم دکرترین دفاعی، راهبرد نظامی و همکارهای اطلاعاتی و امنیتی با متحدان و هم‌پیمانان در راستای ارتقای توان ملی، موازنه قوا و ایجاد نظم‌های منطقه‌ای لازم و ضروری است. شناخت الزامات قرآنی مقاومت فعال با تأکید بر دیدگاه رهبر معظم انقلاب نقش مؤثری در تبیین الگوی مقاومت اسلامی، تقویت راهبردهای دفاعی و هم‌گرایی جهان اسلام در برابر تهدیدات مشترک دارد. چنانچه قدرت یافتن محور مقاومت می‌تواند توازن راهبردی در منطقه غرب آسیا را به نفع ملل مسلمان تغییر دهد. این محور دو پایه اصلی دارد که مشخصاً عبارت‌اند از: «اهداف منطقه‌ای مشترک» و «حمایت و پشتیبانی مشترک».^۱ بنابراین از میان آثار منطقه‌ای بازتاب انقلاب اسلامی ایران می‌توان به تأثیرگذاری آن بر مسئله جریان مقاومت اسلامی اشاره کرد. در این میان، توجه به دال مرکزی «اصل تکلیف‌گرایی دینی» و نقش آن در ایجاد دال‌های شناوری همچون بازتولید فرهنگ مقاومت، ایثار، شهادت، ایمان، استقامت، قیام برای خدا و نصرت الهی دارای اهمیت است که نقشه راه آن توسط رهبر معظم انقلاب ترسیم شده است.

با مطالعه مبانی فکری، بیانات و پیام‌های رهبری نظام می‌توان برای دیپلماسی مقاومت اصول، راهبردها و اهدافی را بیان کرد که بر اساس آن، زمینه‌های شکل‌گیری پارادایم مقاومت و دفاع تحقق می‌یابد. چنانکه رهبر انقلاب فرمودند: جهادی که از سوی مسلمانان صورت می‌گیرد، در حقیقت برای از بین بردن ظلم و برپایی عدل است: «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ».^۲ و همچنین در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام) نیز فرمودند:

روحیه جهاد و مقاومت در ملت یکی از مایه‌های اقتدار است. جمهوری اسلامی دولت مقاومت است؛ دولت مقاومت که سیاست دارد، اقتصاد دارد، نیروی مسلح دارد، حرکات بین‌المللی دارد، منطقه‌ای نفوذ وسیع در درون کشور و بیرون کشور دارد؛ این بسیار مهم است، و با هیچ عنصر مقاومت دیگری قابل مقایسه نیست. «دولت مقاومت» یعنی: تسلیم زورگویی نشدن، تسلیم زیاده‌طلبی نشدن، در موضع اقتدار ایستادن. دولت مقاومت در موضع اقتدار قرار می‌گیرد. ببینید، دولت مقاومت نه اهل تجاوز است، نه اهل سلطه‌طلبی و دست‌اندازی به ملت‌ها و کشورها است، نه اهل فرو رفتن در لاک دفاعی و موضع انفعال است؛ هیچ کدام از این‌ها نیست.^۳

۱. مسلمی و همکاران، «بررسی اهمیت راهبردی محور مقاومت در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)»، در مجموعه مقالات پذیرفته‌شده اولین

همایش بین‌المللی و پنجمین همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ص ۲.

۲. سوره مبارکه بقره / ۱۹۳. (و با آنان بجنگید تا فتنه‌ای [چون شرک، بت پرستی و حاکمیت کفار] بر جای نماند و دین فقط ویژه خدا باشد. پس اگر

بازایستند [به جنگ با آنان پایان دهید و از آن پس] تجاوزی جز بر ضد ستمکاران جایز نیست.)

۳. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام)، ۱۳۹۶/۰۲/۲۰.

نقش تبیین کننده، هدایت بخش و راهبردی رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران در محور مقاومت در همه مراحل آن، از شکل گیری تا گسترش آن در جهان اسلام، بسیار مؤثر و تعیین کننده بوده است؛ به گونه ای که عبدالله صفی الدین، نماینده حزب الله لبنان در تهران می گوید: «ما امروز زیر سایه مبارک امام خامنه ای (حفظه الله) قرار گرفته ایم و در سایه رهبری ایشان می بینیم که مسیر امام خمینی (ره) همچنان ادامه دارد. ما در سایه رهبری ایشان همچنان شاهد آن هستیم که راه و روش و خط مشی امام خمینی (ره) همچنان با قدرت ادامه می یابد. اراده ای که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در میان امت اسلامی ایجاد شد، امروز همچنان در سایه روحیه بالا امام خامنه ای (مدظله العالی) ادامه دارد. واقعیت آن است که شکل گیری و تأسیس حزب الله لبنان به دنبال فتوای امام خمینی (ره) اتفاق افتاد.»^۱ و همچنین سیدحسن نصرالله، دبیر کل حزب الله لبنان نیز می گوید: «آیت الله خامنه ای حسین زمان، رهبر محور مقاومت و رهبر ماست و ایران در قلب این محور و پایه اصلی و حامی بزرگ آن است.»^۲ بدین ترتیب، گفتمان مقاومت، بخشی از قالب های ادراکی جمهوری اسلامی ایران برای اثربخشی در محیط منطقه ای و فرمانطقه ای به شمار می آید.

۲. اعتبار بخشی

بعد دیگر دیپلماسی عمومی مربوط به اعتبار داشتن پیام ها و اهدافی است که جمهوری اسلامی ایران در خارج از مرزها دنبال می کند. بر این اساس، هرچه قدر میزان اعتبار و مشروعیت یک کشور در میان سایر ملت های جهان بیشتر باشد، به همان میزان، اهداف، ارزش ها و سیاست های آن کشور سطح بالایی از پذیرش عمومی را خواهد داشت. در این میان، نقش ویژه رهبری نظام در تعیین سیاست های کلی نظام و جهت دهی به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، سبب اعتبار بخشی به دیپلماسی عمومی ایران می شود.

1. <https://www.mehrnews.com/news/5139547>

2. <https://www.mehrnews.com/news/6149635>

۲،۱. عدالت خواهی بین المللی

در اندیشه رهبری نظام، عدالت خواهی و ظلم ستیزی به عنوان دال متعالی، بیانگر ماهیت فراملی انقلاب اسلامی در نفی سلطه گری و سلطه پذیری و مبارزه با ظلم و استعمار است. عدالت محوری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به دفاع از مسلمانان محدود نمی شود؛ بلکه افزون بر این، دولت جمهوری اسلامی ایران در چهارچوب مصالح اسلامی و بشری، در قبال سعادت و سرنوشت مستضعفان و مظلومان و حمایت از نهضت های آزادی بخش نیز مسئولیت دارد. این قاعده هویت جمهوری اسلامی ایران را به عنوان یک عنصر عدالت گرا و یک واحد سیاسی عدالت جو شکل می دهد، که برخاسته از ایدئولوژی و آموزه های اسلامی است.^۱

رهبر معظم انقلاب، عدالت را پیام اسلام برای همه جوانان دنیا معرفی می کنند.^۲ و عدالت را هدف میانی انقلاب اسلامی و رستگاری انسان را هدف نهایی برمی شمارند و پیام ایران را برای مردم جهان چنین بیان می کنند: «صلح و سعادت و عدالت، پیام نو و روشن ملت ایران برای همه ملت هاست».^۳ و راهبرد کلی نظام جمهوری اسلامی ایران را دشمن ظالم و یار مظلوم بودن می دانند.^۴ و بر این اساس در دنیا هر جاندای عدالت خواهی بلند شده، این انقلاب آنجا را با خود و از خود و متناسب با خود یافته و با حق جویان و عدالت خواهان عالم همراهی کرده است.^۵ همچنین معظم له مسئله عدالت خواهی بین المللی و طرفداری از ملت های مظلوم را برای جمهوری اسلامی یک آبرو و نقطه قوت دانستند.^۶

بنابراین مهم ترین ارزشی که جمهوری اسلامی به عنوان یک دولت اسلامی واجد آن و حافظ و مروج آن است، عدالت است. عدالت همچنین دربرگیرنده و متضمن سایر ارزش ها و فضایل انسانی و اجتماعی است. بنابراین دولتی که باید به عنوان الگو در داخل ایجاد شود و الهام بخش دیگران باشد، «حکومت عدل اسلامی» است. دولت عدل اسلامی دولتی عدالت خواه و عدالت گستر، استقلال طلب، صلح طلب، حامی مسلمانان و مستضعفان، شالوده شکن، ظلم ستیز، استکبارزدا و سلطه ستیز است. این دولت الگو، نخست باید این ارزش ها را در سیاست داخلی خود نهادینه سازد، سپس در رفتار سیاست خارجی خود بروز دهد تا الهام بخش ملت ها و کشورهای دیگر باشد.

۱. دهقانی فیروزآبادی و وهاب پور، امنیت هستی شناختی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ص ۱۹۵.

۲. بیانات در دیدار با اقشار مختلف مردم در سالروز عید سعید غدیر خم، ۱۳۷۹/۱۲/۲۴.

۳. بیانات در دانشکده علوم دریایی نوشهر، ۱۳۸۸/۰۷/۱۴.

۴. بیانات در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۰۶/۱۴.

۵. بیانات در مراسم ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه الله)، ۱۳۷۴/۰۳/۱۴.

۶. بیانات در مراسم بیست و نهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه الله)، ۱۳۹۷/۰۳/۱۴.

استمرار این رویه‌ها و رفتارها در سیاست خارجی، هم بازتولیدکننده هویت عدل اسلامی جمهوری اسلامی است و هم الگو و نمونه‌ای عملی برای دیگر ملت‌ها و کشورها در عرصه جهانی است. از این رو برای الگوسازی و الهام‌بخشی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران باید ایفاکننده نقش‌های ملی‌ای چون «سنگر انقلاب»، «دولت رهایی‌بخش»، «دولت عادل»، «حامی جنبش‌های آزادی‌بخش»، «مدافع مسلمانان»، «بازیگر ضدامپریالیست»، «دولت استکبارستیز»، «دولت ضد سلطه و هژمونی» باشد.^۱

۲.۲. حمایت از ملت‌های اسلامی محروم و مستضعف

حمایت از ملت‌های اسلامی محروم و مستضعف از جمله اهداف فراملی سیاست خارجی ایران است که مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و ارزش‌های اخلاقی در راستای مبارزه با بی‌عدالتی و ظلم در سیاست‌های کلی نظام لحاظ شده و درباره مستضعفان و ستمدیدگان جهان، اعم از مسلمان و غیرمسلمان، متعهد است. این مسئله ریشه در فرامین الهی - اسلامی دارد. چنان‌چه در قرآن کریم آمده است:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا^۲؛
چرا در راه خدا و در راه مردان و زنان و کودکانی که به دست ستمگران تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟ همان افراد ستمدیده‌ای که می‌گویند: خدایا! ما را از این شهر که اهلش ستمگرند، بیرون ببر و برای ما از طرف خود سرپرست قرار بده و از برای ما از طرف خود یار و یابری تعیین فرما.

چنان‌چه در اصل ۱۵۴، قانون اساسی در حمایت از ملت‌های مستضعف آمده است:

جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.

رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم، پیروزی انقلاب اسلامی را آغازگر عصر جدید اعلام کردند و مقابله با زورگویان و پشتیبانی از مستضعفان را از خصوصیات انقلاب اسلامی در طول چهل سال گذشته دانسته و بر تداوم این موضوع تأکید کرده‌اند.^۳ ایشان در جای دیگر فرموده‌اند:

۱. دهقانی فیروزآبادی و رادفر، «الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم»، فصلنامه دانش سیاسی، ش ۱، ص ۱۳۲.

۲. سوره مبارکه نساء / ۷۵.

۳. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

این انقلاب چون با نام خداست، همیشه با شیطان‌ها مواجه است؛ چون معتقد به طرفداری از مستضعفان و مظلومان است، همیشه با قلدران و زورگويان و مستکبران دست به گریبان است.^۱

ایشان همچنین بر حمایت جمهوری اسلامی ایران از محور مقاومت در منطقه دفاع می‌کند و حتی حمایت ایران را از همه کسانی که در مقابله با سیاست‌های تفرقه‌افکنانه آمریکا ایستادگی می‌کنند، اعلام می‌دارند.^۲ بر این اساس، حمایت و پشتیبانی از نهضت‌های رهایی‌بخش از سه جهت حائز اهمیت است: اول، امکان مبارزه با ابرقدرت‌ها به عنوان سردمداران نظام سلطه و ابزار این مبارزه را فراهم می‌سازد؛ دوم، حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش وسیله‌ای برای مبارزه با دولت‌های دست‌نشانده و وابسته به استکبار جهانی و رهایی ملت‌ها از آنها به شمار می‌رود؛ سوم، از طریق نهضت‌های رهایی‌بخش می‌توان انقلاب اسلامی را به ملت‌های مشتاق و مستضعف جهان صادر کرد.^۳

از این رو، یکی از گفتمان‌هایی که بر سیاست امنیتی ایران در قبال حزب‌الله سایه افکنده، گفتمان مقاومت و ضد سلطه است. این گفتمان از نظر مذهبی بر قاعده قرآنی «نفی سبیل» مبتنی است که برگرفته از آیه شریفه «وَكُنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا»^۴ است. بدین ترتیب، جمهوری اسلامی در این سالی که گذشت، پرچم عزت و اقتدار ملت ایران را در منطقه به اهتزاز درآورد. جمهوری اسلامی سهم مهمی در شکستن کمر تکفیری‌ها در منطقه داشته است، شر تکفیری‌ها را از سر مردم کم و امنیت را حاکم کرد.^۵

بر همین اساس، سیدحسن نصرالله، دبیرکل حزب‌الله لبنان، در آیین گرامی‌داشت چهلمین روز شهادت رئیس‌جمهور ایران، آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی و همراهان ایشان، می‌گوید:

نظام جمهوری اسلامی فقط مسیر و آینده ملت ایران نیست؛ بلکه آینده و مسیر همه ملت‌های منطقه و دژ مستحکم در مقابل طاغوتیان، ظالمان، غارتگران، استعمارگران و سلطه‌جویان است که سرزمین و منطقه ما را از ظلم، ستم، فساد، تجاوز و طغیان‌گری پُر کرده‌اند. ما پس از خدای متعال به این کشور اسلامی مبارک، رهبری، ملت، مسئولان، مراجع، دانشمندان و حوزه‌های علمیه امیدواری بزرگی داریم.^۶

۱. بیانات در دیدار با خانواده‌های شهدای هفتم تیر و مکه‌ی مکرمه، ۱۳۹۹/۰۴/۰۶.

۲. بیانات در دیدار با اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهم‌السلام و اتحادیه‌ی رادیو و تلویزیون‌های اسلامی، ۱۳۹۴/۰۵/۲۶.

۳. دهقانی فیروزآبادی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ص ۳۵۶.

۴. سوره مبارکه نساء / ۱۴۱. (و خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلطی نداده است).

۵. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۷/۰۱/۰۱.

بنابراین حمایت از ملت‌های اسلامی محروم و مستضعفان جهان در دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای ارزش‌های دینی و فرهنگی و در امتداد دینداری و تکلیف‌گرایی در اندیشه و عمل است که در خیزش روبه‌تکامل ملت‌های مسلمان در جهت بیداری اسلامی و رشد حرکت‌های آزادی‌خواهانه آنان برای حق تعیین سرنوشت خود و نفی نظام سیطره‌جویانه و سلطه‌طلب پیگیری می‌شود.

۳. اقناع‌سازی

یکی از موارد تأثیرگذار در دیپلماسی عمومی، «اقناع‌سازی» است که در آن باید در پی تأثیرگذاری بر ابعاد شناختی، نگرشی و رفتاری مخاطبان پیام بود. فرایند تبلیغ و کاربست شیوه‌های اقناعی در تبیین گفتمان انقلاب اسلامی و اهداف فراملی جمهوری اسلامی ایران توسط رهبری نظام، نقش مؤثری در مدیریت افکار عمومی، ایجاد اعتماد و شکل‌دهی برداشت‌ها، هنجارها و ادراکات کنشی بازیگران عرصه عمومی دارد. از این رو فرایند اقناع‌سازی، بخش اصلی ارتباط تعاملی است که آن را از تبلیغات متمایز می‌کند و در آن تلاش می‌شود که افکار عمومی را به حمایت از اهداف خود معطوف سازد.^۱ بر این اساس، اقناع‌سازی عبارت است از تلاش صادقانه برای مجاب ساختن مخاطبین به پذیرش موضوع و خواسته‌ای، به وسیله ارائه مناسب اطلاعات مربوط. به طور کلی، «اقناع» هدف اساسی و غایی همه نوع رفتارهای ارتباطی مثبت و موفق است.^۲ در اندیشه مقام معظم رهبری، مخاطبان پیام انقلاب اسلامی به صورت سلسله‌مراتبی با تقدم و تأخر دسته‌بندی می‌شوند. در این سلسله‌مراتب، مردم مسلمان منطقه در حلقه اول و سایر ملت‌های جهان به تناسب انواع ارتباطات در حلقه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

1. Brighi and Hill, "Implementation and Behavior", In: *Foreign policy; Theories, Actors, Cases*, p. 139.

۲. متولی، افکار عمومی و شیوه‌های اقناع، ص ۷۳.

۴. اتحاد و ائتلاف امت مسلمان

در اندیشه رهبر معظم انقلاب، حفظ وحدت و تحکیم آن، ضرورت راهبردی امت اسلامی است که بر اساس آیات کلام الله مجید، در انسجام بخشی به جبهه اسلام ناب و شکل گیری تمدن نوین اسلامی مؤثر است. از همین رو در بیانات، پیام ها و دیدارهای رهبری نظام با مقامات، مسئولین، علما و مردم سایر کشورهای اسلامی همواره بر وحدت کلمه، پرهیز از تفرقه، تمرکز بر مشترکات و تأمین منافع و مصالح امت اسلامی تأکید می شود. از این رو وحدت شیعه و سنی، تقریب مذاهب اسلامی و اهداف مشترک در تحقق طرح و برنامه امت سازی، امری مهم و بنیادی تلقی می شود. در اصل ۱۱ قانون اساسی، به حکم آیه کریمه «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ»^۱، همه مسلمانان یک امت اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است که سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد. این مهم، از یک سو بر مبارزه ای مثبت، یعنی تکیه بر باورهای اصیل اسلامی و نیز آیین ها و مراسم سنتی دینی استوار است که شالوده سازمان سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی امت اسلامی را بر باورهای اصیل اسلام پایه گذاری می کند؛ و از سوی دیگر بر مبارزه ای منفی با دشمن مشترک استوار است که نمایانگر حساسیت مسلمانان در برابر تحولات جهان اسلام می باشد.^۲ چنانچه موضوع و محتوای امت، مردمی هستند که ایمان واحد به یک هدف واحد دارند و بین آنها وحدت معنوی، مذهبی و دینی برقرار است و در آن، افرادی که دارای ایمان به هدف، ایدئولوژی و تعهد و انگیزه اند، با یکدیگر اعلام اتحاد می کنند.^۳ رهبر معظم انقلاب اسلامی، وحدت را یک اصل اسلامی می دانند،^۴ که به صد دلیل واجب و به صد دلیل ممکن است؛^۵ و تنها نسخه شفابخش برای علاج دردهای جهان اسلام می باشد.^۶ وقتی از «وحدت امت اسلامی» یا به تعبیر رهبر فرزانه انقلاب، «انسجام اسلامی» یاد می شود، برداشتن مرزهای جغرافیایی مراد نیست؛ بلکه منظور وحدت عملی کشورهای اسلامی و درک متقابل و تعامل متناسب در خصوص موضوعات مشترک حول مصالح اهم اسلامی است.^۷

۱. سوره مبارکه انبیاء / ۹۲. (این پیامبران بزرگ و پیروانشان) همه امت واحدی بودند (و پیرو یک هدف)؛ و من پروردگار شما هستم؛ پس مرا پرستش کنید).

۲. دهشیری، *بازتاب مفهومی و نظری انقلاب اسلامی ایران در روابط بین الملل*، ص ۱۵۶.

۳. گوهری مقدم و لطیفی، «انگاره امت در اندیشه سیاسی امام خمینی»، *فصلنامه سپهر سیاست*، ش ۶، ص ۱۲۱.

۴. بیانات در دیدار با رئیس دولت موقت و رهبران مجاهدین افغانستان، ۱۳۶۸/۰۷/۱۱.

۵. بیانات در دیدار با کارگزاران حج، ۱۳۷۶/۱۲/۱۳.

۶. بیانات در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۴/۰۴/۲۷.

۷. فرزندی، «وحدت و انسجام اسلامی از منظر مقام معظم رهبری»، *فصلنامه حبل المتین*، پیش شماره ۱، ص ۱۴۶.

۸. حقیقت، *مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی*، ص ۲۱۳.

از این رو امروز دنیای اسلام بیش از همه به اتحاد و یکدلی و تمسک به قرآن نیازمند است. از سویی، ظرفیت‌های جهان اسلام برای توسعه و عزت و اقتدار، امروز بیش از گذشته آشکار شده و بازیابی مجد و عظمت امت اسلامی، امروز در سراسر جهان اسلام انگیزه و فراست جوانان و فرزنانگان را تحریک کرده است.^۱ در همین راستا صلاح الزواوی، سفیر سابق فلسطین در تهران، می‌گوید:

آنچه شما برادران در جنگ اخیر غزه انجام دادید، نه پیروزی حماس، نه پیروزی جهاد اسلامی و نه پیروزی مقاومت است؛ بلکه برای اولین بار پیروزی تمام امت اسلامی است و این اولین بار بود که فلسطین به این شکل به عرصه آمد و تمام این‌ها به برکت این نظام اسلامی و حضرت امام خمینی(ره) است که جمهوری اسلامی را بنا نهادند و رهبری این کشور را به آیت‌الله خامنه‌ای سپردند که این راه را ادامه دادند که برکت ایشان و نظام اسلامی ایران دستاوردهای بسیاری را به دست آوردیم که این نظام مبتنی بر دو پایه ایجاد وحدت اسلامی در میان امت اسلامی و آزادی فلسطین استوار است. آن کسانی که می‌خواهند برای وحدت اسلامی تلاش کنند، باید پشت سر این نظام باشند تا فلسطین آزاد شود. ما همیشه پشت سر مقام معظم رهبری هستیم و ان شاء الله روزی خواهد رسید که پشت سرشان در قدس شریف نماز خواهیم خواند.^۲

۵. دشمن‌شناسی و ضدیت با رژیم صهیونیستی

شناخت طرح‌ها و برنامه‌های دشمن یکی از راهبردهای سرنوشت‌سازی است که همواره رهبری نظام در اقلان‌سازی مخاطبان دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران بر آن تأکید داشته‌اند. در عصر حاضر، جنگ شناختی ابزار اصلی در پروژه نفوذ و اهداف توسعه‌طلبانه قدرت‌های استکباری و امپریالیسم جهانی است و انقلاب اسلامی به دلیل هویت دینی، ماهیت استکبارستیزی و سازش‌ناپذیری با نظام سلطه، به صورت ذاتی در تقابل با آن قرار می‌گیرد. بنابراین، تعیین و تدوین سیاست دفاعی در جهت حفظ کیان اسلام، و شناسایی دشمن و تهدیدهایی که از ناحیه او موجودیت جهان اسلام و امت اسلامی را تهدید می‌کند، لازم و ضروری است. از این رو تبری از دشمن، که لازمه آن دشمن‌شناسی است، در زمره پیروی از دستورهای الهی، کسب بصیرت، بصیرت‌زایی و بصیرت‌افزایی است.

۱. پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۸۳/۱۰/۲۹.

2. <https://avadiplomatic.com/1400/03/19>

مقاومت با همه انواع آن، در مقابل دشمن معنا می‌یابد؛ چه دشمن درونی باشد و چه برونی. بنابراین، فرهنگ‌سازی جهادی در جامعه اسلامی و حرکت به سوی این نوع از فرهنگ، بدون شناخت دشمن ممکن نیست.^۱ مقام معظم رهبری نیز رژیم صهیونیستی را پایگاهی برای استکبار در قلب جهان اسلام می‌داند که زمینه‌های نفوذ سیاست‌های استعماری آمریکا و غرب را مهیا می‌سازد.^۲ ایشان مسئله فلسطین را مسئله اول جهان اسلام برمی‌شمارند و بزرگ‌ترین وظیفه ملت و دولت ایران و همه ملت‌ها و دولت‌های مسلمان را حمایت از این مبارزات می‌دانند.^۳ و در ماجرای طوفان‌الاقصی می‌فرمایند:

رژیم صهیونیستی یک تحلیل و محاسبه غلطی از توانایی‌های جبهه عظیم مقاومت کرد. رژیم صهیونیستی به دست خودش خود را در یک دالان بن‌بستی انداخت که شکست‌ها پشت سر هم و پی‌درپی به سراغش خواهند آمد. امروز رژیم صهیونیستی در مقابل چشم مردم دنیا دارد به تدریج ذوب می‌شود؛ دارد تمام می‌شود. این را مردم دنیا دارند می‌بینند. مسئله فلسطین مسئله اول دنیاست. در خیابان‌های لندن، در میدان‌های پاریس، در دانشگاه‌های آمریکا به نفع مردم فلسطین و علیه رژیم صهیونیستی شعار می‌دهند. آمریکا هم در مقابل اجماع جهانی ملت‌های دنیا ناچار دچار انفعال است و دیر یا زود مجبور خواهد شد دست خودش را از پشت رژیم صهیونیستی بردارد.^۴

از منظر رهبر معظم انقلاب، رژیم صهیونیستی، دولت بی‌اصل و نسب، دولت جعلی و ملت دروغی است.^۵ ایشان حمایت از رژیم تروریست صهیونیستی در کشور غصب‌شده فلسطین را بزرگ‌ترین جریان حمایت از تروریسم دانسته‌اند.^۶ از همین رو معظم له، طرح مسئله فلسطین برای جمهوری اسلامی را یک امر تاکتیکی نمی‌داند؛ بلکه آن را یک امر بنیانی برمی‌شمارند که از اعتقاد اسلامی نشئت می‌گیرد.^۷ و بر این مبنا، مبارزه‌ی همه جانبه جمهوری اسلامی با جبهه باطل لازم و واجب است.^۸ از نظر ایشان، آنچه علاج صهیونیست‌ها را می‌کند، همین بیداری اسلامی است؛ آنچه می‌تواند سرزمین فلسطین را آزاد کند، بیداری ملت‌های مسلمان و بیداری اسلامی است.^۹

۱. محمدی، «مؤلفه‌های نقش‌آفرین فرهنگ جهادی در تقویت مقاومت اسلامی در سپهر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، *فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ش ۳۳، ص ۹۳.

۲. بیانات در مراسم هشتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۴/۰۳/۱۳۷۶.

۳. بیانات در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۵/۰۳/۱۳۹۸.

۴. بیانات در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۴/۰۳/۱۴۰۳.

۵. بیانات در دیدار با ائمه‌مختلف مردم، ۲۹/۰۴/۱۳۷۳.

۶. بیانات در دیدار با مسئولان سازمان بهزیستی کشور، ۱۴/۰۳/۱۳۷۲.

۷. بیانات در دیدار با جمعی از آزادگان، ۲۵/۰۵/۱۳۹۱.

۸. بیانات در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۲۴/۱۲/۱۳۹۶.

۹. بیانات در مراسم ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۴/۰۳/۱۳۷۴.

بدین ترتیب، تحقق این هدف، یعنی آزادسازی قدس شریف از سلطه اشغالگران صهیونیستی و بازگشت حاکمیت ملی فلسطین به خود مردم فلسطین، مقوم امنیت هویتی، گفتمانی و هستی‌شناختی انقلاب اسلامی است و منزلت و جایگاه راهبردی ایران را نه تنها در منطقه و جهان اسلام، که در سراسر جهان تقویت خواهد کرد.^۱ ایشان در پیامی دیگر، پاسخ به استغاثه ملت فلسطین را تکلیف هر مسلمان بیان فرمودند:

در این لحظه خطیر، مسلمین جهان باید احساس تکلیف کنند؛ باید وظیفه‌ای را که مسلمانی بر دوش آنان نهاده، درک کنند. از سویی، تکلیف، حفاظت از سرزمین‌های اسلامی است که از ضروریات فقه مسلمین است؛ و از سوی دیگر، پاسخ به استغاثه ملتی مظلوم... که پیامبر! فرموده است: هر کس ندای استغاثه مسلمی را بشنود و پاسخ نگوید، مسلمان نیست...؛ و امروز، نه یک فرد، که یک ملت صدا به استغاثه برداشته است.^۲

همچنین معظم‌له در دیدار با اعضای کنفرانس اسلامی فلسطین فرمودند که مسئله فلسطین مهم‌ترین و اصلی‌ترین مسئله جهان اسلام به شمار می‌رود و هر وجب از خاک فلسطین یک وجب از خانه مسلمین است و بازپس‌گیری آن واجب عینی است.^۳ ایشان در ششمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین خاطرنشان کردند که مقاومت باید از همه ابزارهای لازم برای استمرار کار خود برخوردار باشد و در این مسیر، همه ملت‌ها و دولت‌های منطقه و همه آزادی‌خواهان جهان وظیفه دارند که نیازهای اصلی ملت مقاوم فلسطین را تهیه و تأمین کنند.^۴ بر این اساس، هدف مطلوب و غایی در مسئله فلسطین در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، «نابودی اسرائیل و صهیونیسم» و «دشمنی ماهوی و ذاتی جمهوری اسلامی ایران با اسرائیل» است که تحت عنوان «صهیونیسم‌ستیزی» مفصل‌بندی شده‌اند.^۵ این سطح از تحلیل، بر اساس هنجارهای موجود در ادبیات شیعه و متون اسلامی است و واحد تحلیل، نه دولت سرزمینی دارای حاکمیت، بلکه امت اسلامی است و مستضعفین و مظلومان جهان نیز در این واحد معنا می‌یابند که باید به کمک آنها شتافت.^۶

۱. قادری کنگاوری، مقاومت و دیپلماسی نهضتی؛ تحولات، فرصت‌ها و چالش‌ها، ص ۱۹۱.

۲. پیام در پی برگزاری کنفرانس صلح خاورمیانه، ۱۳۷۰/۰۷/۲۵.

۳. بیانات در دیدار با شرکت‌کنندگان در اولین کنفرانس اسلامی فلسطین، ۱۳۶۹/۰۹/۱۳.

۴. بیانات در ششمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، ۱۳۹۵/۱۲/۰۳.

۵. آهویی و سامعی، «سیر تکامل مفهوم "صهیونیسم‌ستیزی" در گفتمان انقلاب اسلامی با تأکید بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، فصلنامه پژوهشنامه

انقلاب اسلامی، ش ۱۹، ص ۱۸۱.

۶. قهرمان‌پور، تحلیل تکوین گرایانه سیاست خارجی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۲۳، ص ۳۵.

از این رو به فرموده مقام معظم رهبری:

قمار عادی سازی روابط با رژیم صهیونیستی، مانند شرط بندی روی اسب بازنده، محکوم به باخت است؛ چراکه نهضت فلسطین امروز سرزنده تر و آماده تر از همیشه است و رژیم غاصب، رفتنی و در حال مرگ است.^۱

۶. مدیریت تصویر

در دیپلماسی عمومی، مدیریت تصویر و شکل دهی به افکار عمومی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. مدیریت تصویر، با هدف افزایش اعتبار و کسب اعتماد جهانی، نقش بسزایی در پذیرش تعامل، گفت و گو، برقراری روابط پایدار و کاهش تنش در اذهان عمومی دارد. ابزارها و وسایل ارسال پیام به مخاطبان در دیپلماسی عمومی می تواند شامل ارتباطات شفاهی - کلامی، ارتباطات نوشتاری - مکاتبه ای و ارتباطات تصویری - رسانه ای از مجرای رسانه های جمعی، اطلاعاتی و خبری، سازمان ها و نهادهای آموزشی و فرهنگی، سخنرانی ها و ارسال نامه به مخاطبان باشد. در یک نگاه کلی می توان نقش رهبری نظام را در دو رویکرد ایجابی و سلبی مورد مطالعه قرار داد. در رویکرد ایجابی، تصویرسازی واقع بینانه از آرمان ها و اهداف اسلام و انقلاب مورد هدف است و در رویکرد سلبی، نحوه مقابله با کژتابی های رسانه ای و فرهنگی دشمن و الغای تصاویر ذهنی منفی در نبرد نرم برضد انقلاب اسلامی مورد توجه قرار می گیرد.

۶.۱. رویکرد ایجابی

رویکرد ایجابی ناظر به بیان آرمان ها و پیام اسلام و انقلاب به صورت روشن و شفاف توسط رهبری نظام برای سایر ملت هاست. در این رویکرد، هدف از انقلاب اسلامی و شکل گیری نظام اسلامی برای مخاطبان بیان می شود؛ هدفی که به عنوان مخرج مشترک همه ملل محروم و مستضعف به شمار می آید.

۶.۱.۱. توسعه قدرت نرم

یکی از شاخص های قدرت ملی و ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران، بهره گیری از قدرت نرم است. ایران ظرفیت ها و مؤلفه های ملی و دینی مناسب و لازم را برای تأثیر گذاری بر مخاطبان خارجی از طریق دیپلماسی عمومی داراست. مقام معظم رهبری با کار بست این ظرفیت ها، علاوه بر آنکه تصویر مطلوب و مثبت از انقلاب اسلامی ارائه می کنند، زیر ساخت های لازم را برای تولید امنیت نرم در برابر تهدید های جنگ نرم به وجود می آوردند. از جمله مفاهیم بنیادینی که هر دو حوزه نظریه و عمل

۱. بیانات در دیدار با مسئولان نظام، سفرای کشورهای اسلامی و میهمانان کنفرانس وحدت، ۱۴۰۲/۰۷/۱۱.

سیاسی را در گستره روابط بین الملل تحت تأثیر قرار داده است، مفهوم «قدرت نرم»^۱ می‌باشد. بنا به تعریف جوزف نای، قدرت نرم به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌های کشور اطلاق می‌شود که با به کارگیری ابزاری چون فرهنگ، آرمان یا ارزش‌های اخلاقی، به صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتارهای دیگر کشورها اثر می‌گذارد. در قدرت نرم بر روی ذهنیت‌ها سرمایه‌گذاری می‌کنند و از «جذابیت» برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و از «الزام و وظیفه همکاری» برای رسیدن به همه خواست‌ها سود می‌جویند. قدرت نرم، تبلیغات سیاسی نیست؛ بلکه مباحث عقلانی و ارزش‌های عموم را شامل می‌شود و هدف آن افکار عمومی خارج و سپس داخل کشور است.^۲ در این میان، منبع و خاستگاه قدرت نرم در جمهوری اسلامی جدای از فرهنگ و تاریخ ملی، متکی به ارزش‌های منبعث از اسلام ناب در ابعاد و ماهیت و گستره انسان شناسانه، هستی شناسانه و معرفت شناسانه است.^۳

رهبر معظم انقلاب، آرمان‌گرایی و عقلانیت را اجزای قدرت نرم جمهوری اسلامی می‌دانند.^۴ ایشان جوانمردی و مروت انقلابی، صداقت، صراحت و اقتدار آن را مایه سربلندی ایران و ایرانی خوانده‌اند؛^۵ و ایستادگی جمهوری اسلامی ایران در برابر آمریکا و زیر بار زور نرفتن ملت ایران را حقیقتی جذاب برای دنیا بیان کرده‌اند که باید از این جاذبه برای نشر حقایق اسلام و ملت ایران استفاده کرد.^۶ همچنین معظم‌له درباره محبوبیت جمهوری اسلامی ایران در میان مردم مسلمان می‌فرمایند:

خیمه‌ای که اینجا سرپاست، ریسمان‌ها و میخ‌های عمیقی که این خیمه در سرزمین اسلامی دارد، در کشورهای دیگر کوبیده شده است. ما در ملت‌های گوناگون عمق استراتژیک داریم.... رؤسای جمهور ایران پا می‌شوند به کشورهای دیگر می‌روند، استقبال مردمی از این رؤسای جمهور برای هیچ رئیس‌جمهوری از هیچ کشوری در هیچ نقطه‌ای غیر از کشور خودش متصور نیست. این یک واقعیت است.... این، هنر این رئیس‌جمهور نیست؛ هنر این حرکت عظیم است؛ هنر این موج‌آفرینی است.^۷

1. Soft Power

۲. نای، قدرت نرم؛ ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، ص ۴۶ - ۴۳.

۳. حسن بیگی و رئیسی دهکردی، «مقوم‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر الهام بخشی»، فصلنامه امنیت ملی، ش ۱۵، ص ۱۳۴.

۴. بیانات در دیدار با فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵/۰۶/۲۸.

۵. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

۶. بیانات در دیدار با مسئولان حج، ۱۳۹۸/۱۰/۳۰.

۷. بیانات در دیدار با دانشجویان برگزیده و نمایندگان تشکلهای دانشجویی، ۱۳۸۴/۰۷/۲۴.

بر این اساس، قدرت نرم محصول و برآیند تصویرسازی مثبت و کسب اعتبار نزد افکار عمومی جهان است که با به کارگیری ابزارهایی چون فرهنگ، پیشینه درخشان، آرمان یا ارزش‌های انسانی، به صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتار دیگر کشورها اثر می‌گذارد.^۱ چنان‌که شیخ عیسی قاسم، رهبر شیعیان بحرین، بیان کرد:

آمریکا امروز با تمام جهالت و دشمنی می‌خواهد در هر عقلی، قلبی و تفکری حضور داشته باشد و در مقابل آن، یک جمهوری مبارک به نام جمهوری اسلامی ایرانی قرار دارد که نه با زورگویی، بلکه با اخلاص و بشردوستی می‌خواهد بر قلب‌ها، عقل‌ها و افکار نفوذ پیدا کند و این یک جنگ تمام‌عیار است... ایران تصویر رحمت خداوند و قرآن است و امروز نقش مهمی در جهان اسلام دارد و اقدامات جمهوری اسلامی برای تمام جهان اثربخش است. ایران برای پیروزی جهان اسلام و مقابله با زورگویی آمریکا در حال فداکاری است و هزینه این فداکاری را می‌دهد.^۲

همچنین صبحی الجابی، پژوهشگر و نویسنده سوری درخصوص تأثیر و بازتاب جهانی فرهنگ و تمدن انقلاب اسلامی ایران اظهار می‌دارد: «انقلاب اسلامی فرهنگ و تمدن حقیقی را برای جهانیان به ارمغان آورد. این تمدن در تمام زمینه‌های سیاست، حقوق بشر و اخلاق، با فرهنگ و تمدن غرب تفاوت اساسی دارد. به هر حال، هرکس فرهنگ انقلاب اسلامی را الگوی خود قرار دهد، حتما پیروز خواهد شد. طرح گفت و گوی تمدن‌ها، نشانه حضور ایران در سطح جهانی و پاسخی به جنگ تمدن‌ها است که صهیونیست‌ها آن را در آمریکا مطرح کردند.» ایشان در ادامه می‌گویند: «پیروزی انقلاب اسلامی نشان داد که فرهنگ اسلامی، ریشه‌های عمیقی در درون ملت ایران دارد. در حقیقت این انقلاب برای تحقق و احیای دوباره اسلام در جامعه ایران آغاز شد و هدف اصلی آن، احیای فرهنگ معنوی اسلام بود. با مراجعه به آنچه انقلابیون و افرادی که در به وجود آوردن آن نقش مهمی داشتند، می‌توان به این نکته مهم دست یافت.»^۳

چنان‌که به فرموده رهبر معظم انقلاب: «دو جور جاذبه در جمهوری اسلامی بود و هست و باید این دو جور جاذبه حفظ بشود. ملت‌ها را به خودش جذب می‌کند، یک جاذبه سیاسی، یک جاذبه معنوی. جاذبه سیاسی عبارت بود از همین ایستادگی در مقابل نظم غلط جهانی، این جاذبه سیاسی دارد. ملت‌ها برعکس قدرت‌ها، برعکس دولت‌ها دلشان گرایش به این جاذبه سیاسی دارد. جاذبه معنوی هم همین توجه

۱. هرسیچ و تویسرکانی، «تأثیر مؤلفه‌های هویت‌ساز ایرانی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ش ۹، ص ۱۵۱.

2. <https://snn.ir/fa/news/774586>

3. <https://kayhan.ir/fa/news/153930>

به ایمان الهی، ایمان دینی، در نظام اسلامی. در این دنیای مادی، جوان‌ها در همین کشورهای به اصطلاح پیشرفته و متمدن، احساس پوچی می‌کنند. ایمان دینی به آن‌ها احساس پناه می‌دهد، دل آن‌ها را گرم می‌کند.^۱

چنان‌که الکساندر دوگین، فیلسوف مشهور روس در ارزیابی روند تحولات پس از انقلاب اسلامی می‌گوید: «ایران پس از انقلاب اسلامی و با اتکا به اندیشه‌های آیت‌الله العظمی خمینی، با بازگشت به ارزش‌های سنتی خود، تحولات شگفت‌انگیز و خارق‌العاده‌ای را در عرصه‌های نو رقم زده است. ایران در بیش از چهار دهه اخیر، در برابر تحریم‌ها و مخالفت‌های همه‌جانبه دشمنان جهان اسلام - از کشورهای غربی و همچنین در زمان شوروی سابق - ایستاده است و روند توسعه خود را دنبال می‌کند. از این منظر، ایران، الگویی برای دیگر کشورها در زمینه چگونگی صیانت از ارزش‌ها، معنویت و ایمان است؛ به همین خاطر، به مردم ایران تبریک می‌گویم».^۲

بنابراین لزوماً کشوری که از توانایی نظامی بیشتری برخوردار است، از اقتدار اقناع‌کننده برخوردار نیست، بلکه قدرت نرم بر عناصری همچون «توانایی علمی»، «توانایی فرهنگی» و «توانایی گفتمان‌سازی» مبتنی است. از این رو منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در اندیشه و کلام رهبری نظام بر شرعی‌سازی قدرت، تأمین سعادت اخروی و منافع دنیوی، تحقق کرامت انسانی و توجه به ابعاد اخلاقی حیات انسانی و آرمان عدالت‌خواهانه استوار است که تأثیر فزاینده‌ای بر رشد و گسترش بیداری اسلامی در ملت‌های مظلوم و اثربخشی جاذبه‌های هویتی اسلامی و ایرانی در خوانش جهانی شدن دارد.

۶، ۱، ۲. ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران

کشورهای مختلف در نزد افکار عمومی جامعه جهانی تصویرهای گوناگونی دارند که در قالب عناوین و مفاهیم کلی بیان می‌شوند. این تصویرها و برداشت‌ها از یک کشور، طی دوره‌های مختلف و با توجه به سیاست‌ها، رفتار و مواضع اعلام‌شده آنها در داخل و بیرون از کشور شکل می‌گیرند و برای تأمین اهداف و منافع ملی یک کشور در عرصه بین‌المللی مفید و مؤثرند. رسانه‌ها بر شناخت و درک عموم از جهان تأثیر می‌گذارند؛ زیرا رسانه‌ها واسطه و میانجی بین آگاهی‌های فردی و ساختارهای گسترده تر اجتماعی و سازنده معنا هستند. رسانه‌ها بر ساخت اجتماعی واقعیت تأثیر می‌گذارند. بر این اساس بازنمایی، ساخت رسانه‌ای واقعیت است.

۱. بیانات در دیدار با پیشکسوتان و فعالان دفاع مقدس و مقاومت، ۱۴۰۳/۰۷/۰۴.

2. <https://www.alef.ir/news/4031123019>

در واقع رسانه‌ها فراگیرترین و مؤثرترین نهاد تولید و توزیع دانش و معرفت در مقایسه با سایر نهادهای آگاهی و شناخت در جهان جدید است.^۱ در بررسی دیپلماسی رسانه چهار عامل مؤثر است: انگیزش، آگاهی، عمل و نتایج. در این فضا دولت‌ها توان اطلاع‌یابی و تأثیرگذاری بر مخاطبان خارجی خود در هر نقطه از جهان را دارند. این توان امروزه به عنوان توان استراتژیک - دیپلماتیک برای دستیابی دولت‌ها به اهداف شان در نظر گرفته می‌شود.^۲

در این میان، جریان صدور انقلاب در صورت وجود جامعه‌ای پیشرفته با موفقیت بیشتری همراه است و الگویی ارائه می‌دهد که پاسخگوی نیازهای امروز جامعه و مظلومان و محرومان است. ساختن ایرانی قدرتمند و پیشرفته، خودبه‌خود با استقبال دیگران مواجه خواهد شد.^۳ از این رو، استحکام و استواری قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر الهام بخشی تابعی از: رفع عوامل تفرقه انگیز و توسعه وفاق حداکثری در نظریه و عمل، تبعیت ولایی و صادقانه از اوامر و نواهی ولایت فقیه، ترویج گفتمان اسلامی کرامت و نفی تبعیض در جامعه بشری، تقویت جذابیت‌های فرهنگی و تمدن اسلام و ایران در جهان و گسترش سامانه رسانه‌ای و تبلیغ روشنگر در جهان و منطقه است.^۴ بدین ترتیب، ایجاد جذابیت و نشان دادن چهره‌ای توانا از کشور در داخل و تقویت این باور در میان مردم کشورهای دیگر، در ارائه وجهه‌ای بین‌المللی و ایجاد جذابیت برای مخاطبان خارجی تأثیر دارد؛^۵ و شاخص مناسبی در ارزیابی میزان موفقیت مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم و دیپلماسی عمومی یک کشور به شمار می‌آید.

ارائه یک جامعه الگو و نمونه را می‌توان در سند نقشه جامع علمی کشور از منظر رهبر معظم انقلاب توضیح داد.^۶ دستیابی به آرمان‌های بلند نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران مستلزم تلاش همه‌جانبه در تمام ابعاد فرهنگی، علمی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. از این رو تدوین و اجرای برنامه‌های پیشرفت در بازه‌های زمانی معین و اختصاص منابع لازم برای تحقق اهداف این برنامه‌ها، از لوازم ضروری احراز جایگاهی در شأن ایران اسلامی است.

۱. مهدی زاده، رسانه‌ها و بازنمایی، ص ۵۰.

۲. کوهی نصرآبادی و واحد، «دیپلماسی رسانه‌ای و نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی»، *فصلنامه دانش تفسیر سیاسی*، ش ۶، ص ۹.

۳. عراقی، *فرصت‌ها و چالش‌های صدور انقلاب اسلامی و راهبردهای ارتقاء آن در عصر بیداری اسلامی*، ص ۴۶ - ۴۵.

۴. حسن بیگی و رئیسی دهکردی، «مقوم‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر الهام بخشی»، *فصلنامه امنیت ملی*، ش ۱۵، ص ۱۵۸-۱۵۶.

۵. ذوالفقاری، «اثرگذاری قدرت نرم در دیپلماسی عمومی»، در: *مجموعه مقالات قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*، تألیف ناصر جمال‌زاده، ص ۲۰۷-۲۰۹.

۶. سند نقشه جامع علمی کشور (www.msrt.ir).

از طرف دیگر، مقوله علم و فناوری از مهم ترین زیرساخت های پیشرفت کشور و ابزار جدی رقابت در عرصه های مختلف است. به این ترتیب، تحقق آرمان های متعالی انقلاب اسلامی ایران، مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت ها، و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان، در گرو پیشرفتی همه جانبه در علم است؛ علمی که دارای سه شاخصه عدالت، معنویت و عقلانیت است.^۱

از سوی دیگر، یکی از ویژگی های جامعه الگو، ناظر به مردم سالاری دینی است که رهبری نظام بر آن تأکید دارند.^۲ ایشان می فرمایند:

الان جمهوری اسلامی ایران در دنیا یک الگو و یک حقیقت واقعی و موضوع مجسم است و علی رغم ناباوری ها، یک واقعیت است. تأثیرات این الگوی واقعی در توجه اذهان به اسلام و به امکان تحقق آن، از هزاران کتاب و سخنرانی بیشتر است؛ یعنی امروز در دنیای اسلام و در بین نخبگان و جوانان دنیای اسلام، این نسخه یک نسخه عملی، تحقق یافته و ملموس است. این طور نیست که بحث تئوریک و فلسفی بکنند و کسی را به چیزی قانع کنند. نه؛ این اتفاق افتاده؛ نظامی بر پایه مبانی و احکام و ارزش های اسلامی به وجود آمده و الان تحقق دارد.^۳

بر این اساس، رهبری نظام با تصویرسازی مثبت از کشور در افکار عمومی جهان از طریق تبیین پیام و اهداف انقلاب اسلامی با رویکردهای ایجابی (اثبات گزاره های اخلاقی و انسانی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران) و سلبی (نفی اتهامات انتسابی و معرفت شناختی در جنگ نرم برضد جمهوری اسلامی ایران) نقش مهمی در تقویت و فعال سازی دیپلماسی عمومی ایران و مقابله با طرح ها و برنامه های تخریبی دشمن داشته است.

۱. ابلاغ سیاست های کلی «علم و فناوری» ۱۳۹۳/۰۶/۲۹.

۲. بیانات در دیدار با مسئولان وزارتخانه های صنایع و بازرگانی، ۱۳۸۰/۰۴/۱۰.

۳. بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۳/۰۶/۳۱.

۶،۲. رویکرد سلبی

یک بعد مهم دیگر دیپلماسی عمومی، مقابله با تصاویر ذهنی طرف‌های رقیب یا دشمن است که در پی ایجاد انحراف در واقعیت‌ها و کاستن از جاذبه‌های پیام انقلاب اسلامی در نزد سایر ملت‌ها هستند. در دیپلماسی عمومی با رابطه‌سازی، نیازهای سایر کشورها، فرهنگ‌ها و مردمان شناسایی می‌شود و انتقال دیدگاه‌های کشور مبدا، تصحیح سوءبرداشت‌ها و جست‌وجوی عرصه‌های مشترک صورت می‌گیرد.^۱ رهبری نظام در بیانات و مواضع خود، به این سطح از دیپلماسی عمومی توجه خاصی داشته‌اند و با ظرافت و دقت برنامه‌های دشمن را شناسایی کرده و به آن واکنش نشان داده‌اند.

۶،۲،۱. مقابله با تبلیغات منفی و سلطه فرهنگی غرب

یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای، ارائه تصویر مطلوب از ارزش‌ها، انگاره‌ها و رفتارهای هر کشور در ارتباط با سایر کشورها و ملت‌ها است که بر اساس آن، پایه‌های اعتماد و ارتباطات شکل می‌گیرد. این ادراک و برداشت مثبت سایر ملت‌ها و افکار عمومی، به اشکال و شیوه‌های مختلف در موفقیت سیاست خارجی کشورها مؤثر است. بر این اساس، «ارتباط» عبارت است از انتقال اطلاعات در محدوده سه عنصر «انتشار»، «انتقال» و «دریافت پیام».^۲ در بررسی تصویر ملی یک کشور در رسانه‌ها، دو بعد را باید مورد توجه قرار داد: ۱. قابلیت دیده شدن^۳ و ۲. ظرفیت^۴ قابلیت دیده شدن، به میزان پوشش رسانه‌ای که یک کشور از رسانه‌ها دریافت می‌کند، اشاره دارد؛ در حالی که ظرفیت به این موضوع اشاره می‌کند که آیا یک کشور به طرز نامطلوبی در رسانه‌ها تصویر شده است یا خیر. ترکیبی از این دو بعد، تصویر ملی کلی یک کشور را نشان می‌دهد.^۵

کشورهای مختلف در نزد افکار عمومی جامعه جهانی تصویرهای گوناگونی دارند که در قالب عناوین و مفاهیم کلی بیان می‌شوند. این تصویرها و برداشت‌ها از یک کشور، طی دوره‌های مختلف و با توجه به سیاست‌ها، رفتار و مواضع اعلام‌شده آنها در داخل و بیرون از کشور شکل می‌گیرد و برای تأمین اهداف و منافع ملی آن کشور در عرصه بین‌المللی مفید و مؤثر است. پیروزی انقلاب اسلامی ایران با آرمان‌های اسلامی و اهداف فراملی و ضداستکباری موجب شد که قدرت‌های بزرگ در برابر این نظام سیاسی، سیاست تهاجمی در پیش گیرند.

این مسئله بر روابط ایران و آمریکا تأثیر بیشتری گذاشت؛ به گونه‌ای که آمریکا با بودجه‌های کلان

1. Kelley, 2009, p. 74.

۲. ساروخانی و همکاران، جامعه‌شناسی ارتباطات در جهان معاصر، ص ۲۶.

3. Visibility.

4. Valence.

۵. حاتم‌زاده و همکاران، «مدیریت تصویر بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران: آسیب‌شناسی و توصیه‌ها»، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۴، ص ۲۵۲.

و ابزار نوین ارتباطی با رویکرد جنگ نرم در مقابله با نظام جمهوری اسلامی ایران متمرکز شد.^۱
چنان که آقای حسن عابدینی، معاون رسانه ملی، می گوید:

دشمنان تمام توان خود را علیه انقلاب به کار گرفته‌اند؛ به گونه‌ای که ۲۹۸، شبکه فارسی زبان و ده‌ها شبکه کردی و ترکی ضد نظام اسلامی برنامه تولید و پخش می‌کنند.^۲
مقام معظم رهبری با رویکرد سلبی و آگاهی بخشی ملت‌ها به نفی تبلیغات منفی غرب و در رأس آن آمریکا از انقلاب اسلامی، سیاست‌ها و اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران پرداختند. رهبری نظام در عرصه دیپلماسی عمومی با تبیین و توصیف اهداف و ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران از طریق مجاری اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی، زمینه آگاهی و اطلاعات افکار عمومی ملل محروم را افزایش دادند و در اثرپذیری آنها از ارزش‌ها و هنجارهای مورد نظر ایران نقش مؤثر داشته‌اند.

چنان که امام خمینی+ فرموده‌اند: انقلاب ایران در راستای تعالیم انبیا و در جهت تحقق اهداف الهی در حرکت است و پیروزی ملت ایران پیروزی مستضعفان جهان است؛^۳ و جمهوری اسلامی ایران حامل پیام اسلام و قرآن کریم است و تنها کشوری است که با صدور پیام انقلاب اسلامی، نه تنها کشورهای اسلامی، که مستضعفان جهان را با اسلام و حکومت عدل اسلامی آشنا می‌سازد. در این میان باید تبلیغات فاسد و مغرضانه بوق‌های تبلیغاتی را خنثی کرد و با اخلاق انسانی و اسلامی و موعظه حسنه، بیداری مسلمانان و تعهدشان را در پیشبرد مقاصد اسلامی خواستار شد.^۴ در مقابل این تهاجم فرهنگی و رسانه‌ای، استفاده از دیپلماسی عمومی ابزاری است که در تقابل با آن، از اثربخشی و کارایی برخوردار است.

در همین خصوص، رهبر معظم انقلاب در دیدار با مسئولان سازمان صداوسیما می‌فرمایند: امروز دنیا بر مدار جنگ تبلیغاتی و رسانه‌ای و در واقع بر مدار جنگ جبهه‌های خبری و دستگاه‌های تولید کننده پیام می‌گردد.^۵ مبارزه با موج اسلام‌گرایی، یکی از اهداف عمومی و مشترک قدرتمندان دنیاست.^۶ در واقع، استکبار تبلیغات را میدان‌دار مبارزه با خط‌و‌ربط و جهت‌گیری ملت مسلمان کرده است.^۷

۱. گوهری مقدم و جاودانی مقدم، جایگاه سیاست‌های حمایت‌گرایانه آمریکا در جنگ نرم علیه انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ش ۳، ص ۲۲.

2. <https://www.mashregnews.ir/news/1435945>

۳. امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۶۹.

۴. همان، ج ۱۹، ص ۴۱.

۵. بیانات در دیدار با مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵.

۶. بیانات در دیدار با مدیران مراکز سازمان صدا و سیما در استان‌ها، ۱۳۷۰/۱۲/۰۷.

۷. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۶/۱۰/۱۲.

در این میان، مخدوش کردن دستاوردهای انقلاب اسلامی هدف اصلی و اولی تهاجم رسانه‌ای است؛^۱ و این به دلیل تقابل دوگانه جدید «اسلام» و «استکبار» در جهان معاصر است؛^۲ که خط بطلانی بر سیاست‌های سلطه‌جویی آمریکا در ایران و منطقه کشید و با این موضع‌گیری‌های شاخص خود، توانست آوازه انقلاب اسلامی، ایستادگی ملت ایران و پیشرفت‌های علمی و فناوری، و سیاسی و اقتصادی، عزت و استقلال خود را به دنیا ثابت کند و در کانون توجه مجامع بین‌المللی قرار گیرد.^۳ از همین رو توجه به نبرد در حوزه فرهنگ و اندیشه (جنگ نرم)، اسباب پیدایش نگرش جهادی در رسانه را پدید می‌آورد تا دستگاه‌های مربوطه از حالت پدافندی به آفندی تغییر آرایش دهند.^۴ چنان که معظم‌له می‌فرمایند:

شما باید در مقابل این حرکت موزیانه رسانه‌ها واقعاً سینه سپر کنید. هر جا رسانه‌ها روی نقطه‌ای تکیه می‌کنند، شما اگر قبلاً پادزهرش را نداده‌اید، بعداً بدهید. تبلیغات دروغی که آنها الان می‌کنند، رسانه‌های ما باید در مقابلش خیلی قوی بایستند. شما بایستی ابتکار هم بکنید. اینجا را یک سنگر اساسی بدانید.^۵

بنابراین ما دو وظیفه مهم بر عهده داریم: ۱. تبلیغ اسلام و ۲. استفاده از تمدن و مظاهر آن.^۶ در نتیجه، افزایش سواد رسانه‌ای در کنار تبلیغ بینش اسلامی و پایبندی به ارزش‌های اسلامی موجب تقویت ارزش‌ها و تسریع حرکت در مسیر تمدن اسلامی می‌شود.^۷ از همین رو امروز در دنیا، دیگر تهمت‌های آمریکایی‌ها و صهیونیست‌ها به ملت ایران و به جمهوری اسلامی خریداری ندارد.^۸ بنابراین مهم‌ترین ابزار و سازوکار مقابله با جنگ نرم، تقویت عناصر قدرت نرم ملی، به ویژه توسعه و تحکیم قدرت مؤلّد می‌باشد؛ یعنی توسل به بازدارندگی نرم از راه ایجاد مصونیت فکری، فرهنگی و ایدئولوژیک.^۹

۱. بیانات در دیدار با مسئولان سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵.

۲. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

۳. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۷/۰۱/۰۱.

۴. صلواتیان و همکاران، «شناسایی و رتبه‌بندی ویژگی‌های کلیدی مدیر جهادی رسانه»، دو فصلنامه دین و ارتباطات، ش ۲، ص ۹۲.

۵. بیانات در دیدار با مسئولان صدا و سیما، ۱۳۶۹/۰۵/۰۷.

۶. حقیقت، مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی، ص ۲۷۴ - ۲۷۳.

۷. زابلی‌زاده و همکاران، «سواد رسانه‌ای و شهروندان طراز تمدن نوین اسلامی»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ش ۱۵، ص ۱۱۰.

۸. بیانات در مراسم نوزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۸۷/۰۳/۱۴.

۹. دهقانی فیروزآبادی، «فناوری‌های قدرت در جنگ نرم»، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۱، ص ۲۷.

رهبر معظم انقلاب، حمایت آمریکا از حقوق بشر را وقاحت دشمن می‌دانند که از آن به عنوان یک دکان و حربه برای فشار بر دولت‌های مخالف خود به کار می‌گیرند.^۱ ایشان معتقدند: دفاع امثال آمریکا از حقوق بشر، برای ملت‌ها و مظلومان دنیا گریه‌آور است. برای بشریت مصیبتی از این بالاتر نیست که مفاهیم و ارزش‌های انسانی این طور در دست و پای این سیاست‌بازان خبیث بیفتد.^۲ بدین ترتیب، بیانات و مواضع صریح مقام معظم رهبری در برابر کژتابی‌ها و تصویرسازی منفی دشمنان و تبیین پیام و اهداف انقلاب اسلامی، نه تنها افکار عمومی ملت‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است، بلکه نقش مهمی در تقویت و فعال‌سازی دیپلماسی عمومی ایران و خنثی‌سازی تبلیغات منفی دشمنان نظام داشته است. بنابراین لازمه خنثی‌سازی توطئه‌های دشمن در استعمار نوین، دفاع نرم افزاری از انقلاب اسلامی است.

۶، ۲، ۲. مقابله با ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی

پیروزی انقلاب اسلامی ایران و خارج شدن از بلوک غرب تأثیرات عمیقی بر معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی بر جای گذاشت. از این رو آمریکا همیشه ضمن اظهار ناخوشایندی از این وضعیت، به دنبال این بوده است که ایران را تهدیدی بزرگ و جدی برای جهان و منطقه معرفی کند. ایران‌هراسی، اسلام‌هراسی و شیعه‌هراسی، از جمله شگردهای آمریکا در این زمینه بوده است. آمریکا و رژیم صهیونیستی با انجام این پروژه، انقلاب اسلامی را در کانون توجهات جهان قرار داده‌اند. این مفهوم به همراه موقعیت ژئواستراتژیک کشور باعث شد که ایران به بازیگری تأثیرگذار بر مناسبات دو منطقه خاورمیانه عربی و جنوب غرب آسیا تبدیل شود و در شرایط ذکر شده عملاً منافع آمریکا را با چالش مواجه سازد.^۳ راهبرد نرم آمریکا بر ضد جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس را می‌توان چنین برشمرد: ۱. مرعوب‌سازی دولت‌ها و ملت‌های منطقه با طرح خطر گسترش سلاح‌های هسته‌ای و تروریسم با محوریت ایران؛ ۲. ترویج لیبرال‌دموکراسی و ارزش‌های غربی در خاورمیانه در تقابل با الگوی جمهوری اسلامی ایران؛ ۳. تشدید اختلافات قومی و مذهبی در ایران و اختلافات کشورهای خاورمیانه با ایران در قالب دو قوم عرب و فارس و دو مذهب شیعه و سنی؛ ۴. عادی‌سازی روابط دولت‌ها و ملت‌های عربی منطقه با اسرائیل در تقابل با راهبرد جمهوری اسلامی ایران بر ضد سیاست‌های اسرائیل در منطقه.^۴

۱. بیانات در دیدار با مردم قم، ۱۳۷۰/۱۰/۱۹.

۲. بیانات در دیدار با مراسم ویژه‌ی روز بسیج در پادگان امام حسن مجتبی(ع)، ۱۳۶۹/۰۹/۰۷.

۳. ایزدی و همکاران، «ایران‌هراسی در آمریکا: بازنمایی شرق‌شناسانه از برنامه هسته‌ای ایران در مستند ایران‌یوم»، *فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی*، ش ۳۵، ص ۷۰.

۴. ابراهیمی و ستوده، «امکان سنجی الگودهی انقلاب اسلامی ایران به جنبش‌های دینی - مردمی اخیر خاورمیانه»، *فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی*، سال نهم، ش ۲۸، ص ۱۲۶ - ۱۲۵.

در واقع، آمریکا تلاش کرد تا مانع گسترش اندیشه استقلال‌خواهانه ایران اسلامی شود و «تهدید ایران برای اعراب» را جایگزین «تهدید اسرائیل برای اعراب» کند.^۱ به همین دلیل کشورهای منطقه بر مواضع ضدایرانی خود افزودند و به مقابله با سیاست جمهوری اسلامی ایران پرداختند و با تغییر دیدگاه و به وجود آمدن دیدی منفی درباره ایران، در پی ایجاد تعارضات فرقه‌ای میان شیعه و سنی برآمدند.^۲ در این میان، مهم‌ترین اقدامات تبلیغی و روانی ایالات متحده در انجام پروژه ایران‌هراسی به وسیله تبلیغات رسانه‌ای و ایجاد عملیات روانی، علاوه بر حوزه کشورهای غربی در حوزه کشورهای عربی و کشورهای منطقه نیز گسترش یافته است.^۳

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک انقلاب اسلامی برآمده از تفکر شیعی در سراسر جهان شناخته شده و از نفوذ و اقتداری معنوی نیز برخوردار است و تمام تلاش کشورهای غربی و آمریکا بر این متمرکز شده است که با تضعیف اقتدار برآمده از انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران را به عنوان یک تهدید منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای معرفی کنند؛^۴ و با استفاده از این فضای کنش، جنگ نرم را در برابر هویت جمهوری اسلامی اعمال کنند و به انزوای و مشروعیت‌زدایی از آن پردازند.^۵ ایران‌هراسی که به درستی معادل «ایران فوبیا»^۶ ترجمه شد، به معنای ترس یا بیزاری غیرمعقول و شدید از ایران است. برای فهم دقیق تر واژه «فوبیا»، آن را می‌توان در کنار واژه کلیشه‌های ذهنی^۷ در نظر گرفت که عبارت است از: «تکرار یک موضوع به نحو یکنواخت و طولانی به گونه‌ای که با گذشت زمان شیوع یابد و تصویر مورد نظر از آن موضوع را به محض شنیدن آن در ذهن مخاطبان ایجاد کند» در این معنا، ایران‌هراسی یک برساخته ذهنی است که در ذهن برخی تصمیم‌گیرندگان سایر کشورها به وجود آمد.^۸

۱. دارا و بابایی، «شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی: راهبرد آمریکا برای حفظ رژیم صهیونیستی»، *فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی*، ش ۴۴، ص ۲۰۳.

۲. عیوضی و فلاح حسینی، «اسلام‌هراسی و سناریوهای پیش روی آن»، *فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ش ۲۲، ص ۷۶.

۳. ملک‌محمدی و داودی، «تأثیر ایران‌هراسی بر سیاست‌های نظامی امنیتی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس»، *فصلنامه سیاست*، ش ۲، ص ۲۲۹.

۴. دارا و بابایی، «شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی: راهبرد آمریکا برای حفظ رژیم صهیونیستی»، *فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی*، ش ۴۴، ص ۱۹۴.

۵. بهرامی و دهشیری، «دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در قبال پدیده ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی: زمینه‌ها و بایسته‌ها»، *مرکز مطالعات راهبردی روابط فرهنگی*، ش ۱۱، ص ۲.

6. Iranophobia

7. Stereotype

۸. جاودانی مقدم، «منطق ادراک ایران‌هراسی و چالش‌های آن در سیاست خارجی دولت سیزدهم»، *فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ش ۴۴، ص ۷۷.

رهبر معظم انقلاب نیز حجم انبوه تبلیغ دشمن بر ضد جمهوری اسلامی ایران را نشانه عظمت و اقتدار روزافزون ملت و کشور دانسته‌اند؛^۱ و در این باره فرموده‌اند: «ایران اسلامی یک کشور مستقل و آباد و یک ملت قوی، شجاع و پیشرو است و هیچ احتیاجی به دخالت در امور ملت‌های دیگر ندارد.»^۲ چنان‌که رهبر معظم انقلاب در خطبه نماز جمعه خطاب به مردم تونس و مصر فرمودند:

من به نام ملت و دولت انقلابی ایران به شما ملت مصر و ملت تونس درود می‌فرستم و پیروزی کامل شما را از خداوند عزیز مسئلت می‌کنم. من به شما و قیامتان افتخار می‌کنم. من به عنوان برادر مسلمان شما و از سر تعهد دینی، آن را با شما در میان گذاشتم. بوق‌های تبلیغاتی دشمن مانند همیشه فریاد خواهند کرد که ایران می‌خواهد دخالت کند؛ می‌خواهد مصر را شیعه کند؛ می‌خواهد ولایت فقیه را به مصر صادر کند و.... این دروغ‌ها را سی سال است می‌گویند تا ملت‌های ما را از یکدیگر جدا و از کمک یکدیگر محروم کنند و مزدوران آنها هم آن را تکرار می‌کنند. «يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ قَدْ رَهِمُومًا يَفْتَرُونَ».^۳ با این ترفندها هرگز وظایفی را که اسلام بر دوش ما گذاشته است، رها نخواهیم کرد.^۴

از منظر رهبر معظم انقلاب، مسئله مخالفان ایران؛ انرژی هسته‌ای، حقوق بشر، حقوق زن و این حرف‌ها نیست، مسئله‌شان سخن نو و جاذبه‌های سیاسی و معنوی جمهوری اسلامی برای ملت‌های دنیاست. صدای انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی، صدایی صریح در قبال نظم غلط جهانی بود که با آن مخالف بودند و هستند. مسئله، مسئله آوردن سخنی نو در قبال نظم باطل فاسد تبعیض آمیز جهانی است که امروز بر دنیا حاکم است. با این دعوا دارند، با این مخالفند و این مخالفت بر طرف نمی‌شود تا وقتی که جمهوری اسلامی و ملت ایران حرف زور آن‌ها را قبول کنند، که قبول هم نخواهند کرد.^۵

ایشان همچنین بر صدور پیام انقلاب اسلامی با لحن و بیان روشنفکرانه و مترقی و با واژگان متناسب با هر دوره و زمان به دنیا تأکید دارند؛^۶ چنان‌که در دیدار با آقای نیکول پاشینیان، نخست‌وزیر ارمنستان و هیئت همراه، با اشاره به ارتباطات خوب مردم ایران با ارامنه کشور، فرمودند: «ارامنه ایران در دوران جنگ تحمیلی نقش آفرینی زیادی داشتند و من شخصاً تاکنون به منازل تعداد زیادی از ارامنه رفته‌ام».

۱. پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۷۵/۰۲/۰۴.

۲. بیانات در مراسم ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۷۴/۰۳/۱۴.

۳. سوره مبارکه انعام / ۱۱۲.

۴. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۹/۱۱/۱۵.

۵. بیانات در دیدار با پیشکسوتان و فعالان دفاع مقدس و مقاومت، ۱۴۰۳/۰۷/۰۴.

۶. بیانات در دیدار با دیدار با اعضای شورای عالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، ۱۳۸۰/۱۱/۱۷.

ایشان احترام به حضرت مسیح(ع) را یک موضوع مسلّم و قطعی میان مسلمانان دانستند و گفتند: «این اهانت‌هایی که به بزرگان ادیان الهی، از جمله حضرت مسیح × می‌شود، از نظر ما محکوم است».^۱

بنابراین، تلاش برای اجرایی کردن راهکارهای مقابله با این پروژه به منظور ارتقای آگاهی و شناخت سیاسی، حفظ اتحاد و انسجام اسلامی در داخل و خارج از کشور، استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی ایران اسلامی، تبیین دستاوردهای ارزشمند انقلاب اسلامی و اهداف خیرخواهانه ایران در فعالیت‌های برون‌مرزی، لازم و ضروری است.

۱. بیانات در دیدار با نخست‌وزیر ارمنستان و هیئت همراه، ۱۴۰۳/۰۵/۰۹.

دیپلماسی عمومی یکی از ابزارهای مهم کشور برای برقراری ارتباط با سایر ملت‌ها و تأثیرگذاری بر افکار عمومی است. دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی ایران از آن روی اهمیت می‌یابد که انقلاب اسلامی ایران به مخالفت با نظام سلطه و استکبار جهانی پرداخته است. چنانچه با فروپاشی شوروی سابق، تقابل دوگانه میان اسلام و استکبار پدید آمده و برجسته در جهان معاصر شد. از این رو قدرت‌های استکباری و در رأس آن آمریکا به دنبال حذف و انزوای جمهوری اسلامی ایران از صحنه رقابت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بوده‌اند و با ایجاد کژتابی و تبلیغات منفی بر ضد ایران اسلامی سعی در جهت‌دهی و انحراف افکار عمومی از گفتمان‌های انقلاب اسلامی و سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران داشته‌اند. بر این اساس، با کاربست دیپلماسی عمومی، قدرت نرم و نقش بی‌بدیل رهبری امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری که به صورت مستقل یک منبع الهام‌بخش و جهت‌دهنده به قلوب و افکار مسلمانان جهان و مردم مستضعف دنیا هستند، می‌تواند ابزار مؤثری در پاسخ به جنگ نرم و سیاه‌نمایی‌های دشمن درباره انقلاب و کشور باشد.

حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) در مقام مرجعیت دینی و برخورداری از شأن ولایت فقیه و رهبری سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران و همچنین ویژگی‌های برجسته اخلاقی و شخصیتی توانسته است از طریق گفتمان‌سازی، اعتباربخشی، اقناع‌سازی، مدیریت تصویر و کاربست ابزارها و شیوه‌های ارتباطی مؤثر، باعث ارتقای سطح دیپلماسی عمومی ایران شود و مخاطبان بی‌شماری مجذوب صدای انقلاب و پیام نظام جمهوری اسلامی ایران شوند. در ادبیات گفتمانی رهبری نظام، ملت‌ها و نخبگان همواره مورد خطاب بوده‌اند و با توجه به ارزش و کرامت ذاتی انسان‌ها، اهداف و سیاست‌های ایران بر اساس دو رویکرد ایجابی و سلبی به صورت شفاف بیان شده است. در رویکرد ایجابی، توجه به اصل دعوت، آگاهی‌بخشی، شناخت قدرت‌های سلطه‌گر در زمینه استعمار ملت‌ها، جهاد تبیین، حمایت از مردم محروم و مستضعف، حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش و عقلانیت‌رهایی‌بخش، گسترش عدالت‌خواهی و اهداف انسانی - اخلاقی، و ارائه تصویر مطلوب از ایران و انقلاب اسلامی مورد توجه بوده است. در رویکرد سلبی نیز با نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، نفی استکبار و استعمار جهانی، نفی خشونت بر ضد ملت‌های مظلوم جهان و نفی تفرقه میان کشورهای مسلمان، تصویرسازی منفی از ایران و انقلاب به صورت روشن و مستدل مورد نقد قرار گرفته و طرح‌ها و برنامه‌های سلطه‌جویانه قدرت‌های اشغالگر و کشورهای متخاصم و مستکبر در دوره معاصر تبیین شده است.

در این پژوهش با توجه به ادبیات نظری و مفهومی دیپلماسی عمومی، نقش رهبری نظام در دیپلماسی عمومی کشور از طریق اضلاع چهارگانه آن مورد مطالعه قرار گرفت.

در سطح گفتمان سازی: در این سطح بیان شد که رهبری نظام با بیان گفتمان انقلاب اسلامی منطبق بر آموزه‌های اسلام ناب، تصویر روشنی از اهداف و آرمان‌های انقلاب را برای مخاطبان پیام انقلاب در سطح ملل مسلمان و سایر ملت‌ها ارائه کرد. در این زمینه، هرچند دشمنان انقلاب تلاش کردند که پیام انقلاب به ملت‌ها منتقل نشود، اما انقلاب ایران بر اساس راهبردهای رهبری نظام توانست نهضت بیدارگرانه و جریان ساز در جهان اسلام را رقم بزند و تأثیرات عمیقی بر معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی ایجاد کند. چنانچه گفتمان مقاومت و شکل‌گیری محور مقاومت را می‌توان نتیجه تأکیدات رهبری نظام بر قیام‌الله، ضرورت بیداری اسلامی، امید به آینده و تغییر هندسه قدرت به نفع جریان مقاومت و جمهوری اسلامی دانست.

در سطح اعتباربخشی: در این سطح به جایگاه رهبری نظام در هدایت کلان سیاست خارجی کشور پرداخته شد و بیان گردید که اصول، اهداف و جهت‌گیری‌های سیاست خارجی ایران همواره توسط رهبری نظام توصیف، تفسیر، تبیین و ابلاغ شده است. اصولی که ناظر به اصل تکلیف و مسئولیت‌های فراملی، تعهد برادرانه در قبال همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان، ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی، و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر است. در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، اولویت خاصی به ملت‌ها، جنبش‌ها و ملل تحت ستم داده شده و بر احقاق حقوق آنان و روابط عادلانه تأکید شده است. این سیاست از جذابیت بالایی در دیپلماسی عمومی برخوردار است که توسط رهبری نظام همواره مورد توجه قرار می‌گیرد و اعتبارات لازم بدان اختصاص می‌یابد و سبب افزایش منزلت، پرستیژ سیاسی، اعتماد و محبوبیت جمهوری اسلامی ایران در میان سایر ملت‌ها و افکار عمومی نیز می‌شود.

در سطح اقناع سازی: در این سطح به رابطه دوسویه و بیان منطق اسلام و انقلاب اسلامی توسط رهبری

نظام پرداخته شد. در این زمینه بیان شد که گفتار مستند، مستدل، شفاف و قانع‌کننده، مخاطبان را در خصوص اهداف خیرخواهانه و صلح‌جویانه نظام جمهوری اسلامی ایران مجاب می‌کند. بر این اساس در اقناع سازی، چگونگی کسب اعتماد و پذیرش آن دارای اهمیت است. رهبری نظام از طریق روشنگری، موضع‌گیری منصفانه و نگاه انتقادی به ماهیت قدرت در عرصه جهانی و نظم در نظام بین‌الملل، نقش مهمی در متقاعدسازی مخاطبان خارجی و ابهام‌زدایی از آنان دارد. عملکرد مثبت و سابقه درخشان انقلاب اسلامی ایران در طی این چهار دهه گذشته که همواره در پی صلح‌طلبی، برقراری روابط مسالمت‌آمیز با سایر کشورها، مقابله واقعی با تروریسم، رعایت تعهدات بین‌المللی و حمایت همه‌جانبه از محرومین و حقوق ملت‌ها بوده است، همچنین دستاوردهای رهبری نظام در دیپلماسی عمومی و تبلیغ معارف دینی بر اقناع مخاطبان و مقبولیت سیاست‌ها و موضع‌گیری‌های نظام جمهوری اسلامی ایران در میان ملت‌ها و دولت‌های بیدار و استقلال‌طلب افزوده است.

در سطح مدیریت تصویر از طریق ارتباط مستمر: در این سطح در ارتباط با سایر ملت‌ها بیان شد که رهبری نظام با دو رویکرد ایجابی و سلبی نقش مؤثری در ایجاد تصویر مثبت از اهداف اسلام و انقلاب و نیز مقابله با کژتابی‌های دشمنان انقلاب دارد. رهبری نظام مفسر اصلی اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌باشد و از نقش راهبردی در بیان اصول و اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است. ارتباط رهبری نظام با مخاطبان در سطوح مختلف، فرصت لازم را برای توصیف، تفسیر و تبیین اصول و اهداف انقلاب اسلامی ایران فراهم می‌سازد. این سطح از دیپلماسی عمومی که حاوی رساندن پیام به افکار عمومی در سطح منطقه و جهان است، می‌تواند در هدایت و شکل‌گیری تصویر مطلوب و شایسته از نظام سیاسی ایران و سیاست خارجی آن نقش تعیین‌کننده داشته باشد.

• **تقنینی:** تدوین «سند جامع دیپلماسی عمومی و مسئولیت‌های فراملی جمهوری اسلامی ایران»؛ با محوریت اندیشه رهبری نظام حضرت امام خمینی (ره) و حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی از طریق الحاق ماده‌ای به فصل ۲۱ - سیاست خارجی - قانون برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران.

• **نظارتی:** ایجاد دبیرخانه شورای راهبردی نظارت بر حسن اجرای مصوبات «سند جامع دیپلماسی عمومی و مسئولیت‌های فراملی جمهوری اسلامی ایران»

• راهبردی:^۱

یک. در سطح سیاسی

۱. بسترسازی مناسب برای ایجاد شبکه‌های گفت‌وگویی میان رهبری نظام و مخاطبان عام و خاص؛
۲. تقویت هرچه بیشتر اتحاد میان مسلمانان بر اساس اهمیت این مسئله در منظومه فکری رهبری نظام؛
۳. بازتاب خبری و مطبوعاتی گسترده درباره مواضع رهبری نظام در خصوص تحولات جهان.

• دو. در سطح فرهنگی

۱. حمایت‌های مادی و معنوی از محور مقاومت و مردم محروم و مظلوم جهان؛
۲. تلاش فراگیر برای ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران در مقابل تبلیغات منفی دشمنان در راستای ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی؛
۳. حمایت‌های مادی و معنوی از محور مقاومت و مردم محروم و مظلوم جهان؛
۴. استفاده از مراکز علمی و فرهنگی غیررسمی و فعال در خارج از کشور، با بهره‌گیری از تجربه‌های نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در کشورهای دیگر و تأمین حضور فعال و مؤثر ایران در صحنه‌های فرهنگی جهان، به‌ویژه ظرفیت‌های مناسک حج، پیاده روی اربعین و سایر اماکن مذهبی، و افزایش تولیدات فرهنگی و هنری برای افراد خارج از کشور؛
۵. بهره‌گیری از فناوری هوش مصنوعی و رویکردهای جدید روش شناختی و آموزش دیپلماسی‌های نوین در حوزه روابط بین‌الملل.

• سه. در سطح اقتصادی

۱. تشریح و مطرح کردن برنامه‌های اقتصادی، مقاومتی و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت برای دولت‌ها و ملت‌های مسلمان منطقه و جهان؛
۲. سازماندهی و هدفمند کردن کمک‌های بشردوستانه به ملت‌های مستضعف و محروم منطقه و جهان؛
۳. تقویت مؤسسات خیریه و فرهنگی با رعایت اولویت در میان مردم مسلمان منطقه و سایر مردم جهان به منظور اثربخشی و تألیف قلوب.

الف) فارسی و عربی

قرآن کریم.

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۲. آجیلی، هادی، صورت‌بندی گفتمان اسلامی در روابط بین‌الملل، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۸۹.

۳. آهویی، مهدی؛ حانیه سامعی، «سیر تکامل مفهوم "صهیونیسم‌ستیزی" در گفتمان انقلاب اسلامی با تأکید بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال ششم، شماره ۱۹، ص ۱۹۰-۱۷۱، تابستان ۱۳۹۵.

۴. امام خمینی، سیدروح‌الله، صحیفه نور، چاپ اول، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی و انتشارات سروش، ۱۳۶۹.

۵. ابراهیمی، شهرروز؛ علی‌اصغر ستوده، «امکان‌سنجی الگودهی انقلاب اسلامی ایران به جنبش‌های دینی - مردمی اخیر خاورمیانه»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال نهم، شماره ۲۸، ص ۱۳۶-۱۱۱، بهار ۱۳۹۱.

۶. ایزدی، فؤاد؛ حسین مهربانی‌فر؛ رامین چابکی؛ مهدی متین جاوید، «ایران‌هراسی در آمریکا: بازنمایی شرق‌شناسانه از برنامه هسته‌ای ایران در مستند ایرانیوم»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۵، ص ۹۲-۶۹، زمستان ۱۳۹۲.

۷. بشیر، حسن، مبانی نظری بیداری اسلامی از نگاه امام خمینی + و آیت‌الله خامنه‌ای، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۹۲.

۸. بهرامی، زهرا؛ محمدرضا دهشیری، «دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در قبال پدیده ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی: زمینه‌ها و بایسته‌ها»، فصلنامه مرکز مطالعات راهبردی روابط فرهنگی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۱، ص ۳۲-۱، تابستان ۱۳۸۹.

۹. پورحسن، ناصر؛ رشید رکابیان، «کاربست دیپلماسی عمومی از سوی مقام معظم رهبری در جنبش بیداری اسلامی»، فصلنامه علوم سیاسی، سال بیست و پنجم، شماره ۱۰۰، ص ۷۰-۱۰۰، زمستان ۱۴۰۱.

۱۰. توکلی، یعقوب؛ رؤیا نژاد زندیه، «کاربست دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در چهارچوب اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران، سال اول، شماره ۲، ص ۲۴۷-۲۷۴، پاییز ۱۳۹۱.
۱۱. جاودانی مقدم، مهدی، «منطق ادراک ایران هراسی و چالش‌های آن در سیاست خارجی دولت سیزدهم»، فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، دوره ۱۲، شماره ۴۴، ص ۹۵-۶۸، آذر ۱۴۰۱.
۱۲. حاتم‌زاده، عزیزالله؛ علی صناعی؛ مرتضی شکری، «مدیریت تصویر بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران: آسیب‌شناسی و توصیه‌ها»، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۲۵، شماره ۴ (پیاپی ۹۸)، ص ۲۸۱-۲۴۹، زمستان ۱۴۰۱.
۱۳. حسن بیگی، ابراهیم؛ اردشیر رئیسی دهکردی، «مقوم‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر الهام بخشی»، فصلنامه امنیت ملی، سال چهارم، شماره ۱۵، ص ۱۶۴-۱۳۳، بهار ۱۳۹۴.
۱۴. حقیقت، سیدصادق، مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی، چاپ دوم، قم، انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.
۱۵. داداندیش، پروین؛ افسانه احدی، «جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره ۱، ص ۱۷۳-۱۴۳، بهار ۱۳۹۰.
۱۶. دارا، جلیل؛ محمود بابایی، «شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی: راهبرد آمریکا برای حفظ رژیم صهیونیستی»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۴۴، ص ۱۸۹-۲۰۸، بهار ۱۳۹۵.
۱۷. درخشه، جلال؛ مصطفی غفاری، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام؛ فرصت‌ها، اقدامات، اولویت‌ها و دستاوردها»، فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، سال دوازدهم، شماره ۱۶، ص ۴۵ - ۹، زمستان ۱۳۹۰.
۱۸. دهشیری، محمدرضا، بازتاب مفهومی و نظری انقلاب اسلامی ایران در روابط بین‌الملل، چاپ اول، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.
۱۹. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ پیمان وهاب‌پور، امنیت هستی شناختی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۹۲.

۲۰. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ علی سروش، «سطوح دیپلماسی عمومی در اندیشه سیاسی امام خمینی+»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره ۷، ص ۱۷ - ۱، تابستان ۱۳۹۲.

۲۱. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ علیرضا فیروزی، «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در دوران اصول گرایی»، فصلنامه روابط خارجی، سال چهارم، شماره ۲، ص ۷۱-۱۱۰، تابستان ۱۳۹۱.

۲۲. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال؛ فیروزه رادفر، «الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم»، فصلنامه دانش سیاسی، سال پنجم، شماره ۱، ص ۱۵۰-۱۲۳، پاییز و زمستان ۱۳۸۸.

۲۳. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال، «فناوری‌های قدرت در جنگ نرم»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره اول، پیاپی ۵۱، ص ۳۰-۵، بهار ۱۳۹۰.

۲۴. ذوالفقاری، مهدی، «اثرگذاری قدرت نرم در دیپلماسی عمومی»، در: ناصر جمال‌زاده، مجموعه مقالات قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۲.

۲۵. رضایی، ناصر، «تحلیل جایگاه دیپلماسی عمومی در گردشگری ایران»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال دهم، شماره ۲، ص ۱۸۸ - ۱۶۰، تابستان ۱۳۹۳.

۲۶. زابلی‌زاده، اردشیر؛ محمدقلی میناوندچال؛ فریبا برومندان، «سواد رسانه‌ای و شهروندان طراز تمدن نوین اسلامی»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، دانشکده علوم انسانی اسلامی و قدرت نرم دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، سال هفتم، شماره ۱۵، ص ۱۱۵ - ۸۵، بهار و تابستان ۱۳۹۶.

۲۷. ساروخانی، باقر؛ عالیه شکریگی؛ مریم آقایی، جامعه‌شناسی ارتباطات در جهان معاصر، چاپ دوم، تهران، انتشارات بهمن برنا، ۱۳۹۷.

۲۸. ستوده، محمد، تحولات نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، قم، انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۶.

۲۹. ستوده، محمد؛ مرتضی علویان، «راهکارهای دیپلماسی عمومی و رسمی ایران در مواجهه با اسلام‌هراسی غرب»، فصلنامه علوم سیاسی، سال پانزدهم، شماره ۵۸، ص ۱۶۶-۱۵۵، تابستان ۱۳۹۱.

۳۰. سیمبر، رضا؛ دانیال رضاپور؛ خسرو دانش، «مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت الله خامنه‌ای»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی (انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران)، سال پنجم، شماره ۱۹، ص ۱۹۰-۱۶۷، زمستان ۱۳۹۵.
۳۱. صادق زاده، محمدعلی، رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، قم، انتشارات دانشگاه معارف اسلامی، ۱۴۰۴.
۳۲. صلواتیان، سیاوش؛ محمدعلی هرمزی زاده؛ محمد شهبازی سلطانی، «شناسایی و رتبه‌بندی ویژگی‌های کلیدی مدیر جهادی رسانه»، دو فصلنامه علمی - پژوهشی دین و ارتباطات، سال بیست و سوم، شماره ۲ (پیاپی ۵۰)، ص ۸۱-۱۱۷، پاییز و زمستان ۱۳۹۵.
۳۳. عراقی، غلامرضا، فرصت‌ها و چالش‌های صدور انقلاب اسلامی و راهبردهای ارتقاء آن در عصر بیداری اسلامی، دانشگاه باقرالعلوم، ۱۳۹۴.
۳۴. عیوضی، محمدرحیم؛ مهسا فلاح حسینی، «اسلام‌هراسی و سناریوهای پیش روی آن»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال ششم، شماره ۲۲، ص ۷۵-۹۲، پاییز ۱۳۹۶.
۳۵. قادری کنگاوری، روح‌الله، مقاومت و دیپلماسی نهضتی؛ تحولات، فرصت‌ها و چالش‌ها، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین، ۱۳۹۸.
۳۶. قهرمان‌پور، رحمن، «تحلیل تکوین گرایانه سیاست خارجی ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۷، شماره ۲۳، ص ۷۱-۸۸، بهار ۱۳۸۳.
۳۷. قوام، سیدعبدالعلی، اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، چاپ شانزدهم، تهران، سمت، ۱۳۸۹.
۳۸. کوهی نصرآبادی، محسن؛ نسترن واحد، «دیپلماسی رسانه‌ای و نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی»، فصلنامه دانش تفسیر سیاسی، سال دوم، شماره ۶، ص ۱-۲۸، زمستان ۱۳۹۹.
۳۹. گوهری مقدم، ابوذر؛ سیدعلی لطیفی، «انگاره امت در اندیشه سیاسی امام خمینی (+)»، فصلنامه پژوهشی سیاست پژوهی ایرانی (سپهر سیاست سابق)، سال دوم، شماره ۶، ص ۱۴۱-۱۱۷، زمستان ۱۳۹۴.
۴۰. گوهری مقدم، ابوذر؛ مهدی جاودانی مقدم، «جایگاه سیاست‌های حمایت گرایانه آمریکا در جنگ نرم علیه انقلاب اسلامی ایران»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۳، ص ۱-۲۸، تابستان ۱۳۹۱.

۴۱. متولی، کاظم، افکار عمومی و شیوه‌های اقناع، چاپ اول، تهران، انتشارات بهجت، ۱۳۸۴.
 ۴۲. محمدی، محمدعلی، «مؤلفه‌های نقش آفرین فرهنگ جهادی در تقویت مقاومت اسلامی در سپهر اندیشه آیت الله خامنه‌ای»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال نهم، شماره ۳۳، پیاپی ۳۳، ص ۱۱۱ - ۹۱، تابستان ۱۳۹۹.

۴۳. مسلمی، حسین؛ افشین بکائی؛ عمار رضائی؛ عباس کوچکیان؛ عباس علی‌بخشی، «بررسی اهمیت راهبردی محور مقاومت در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)»، در: مجموعه مقالات پذیرفته‌شده اولین همایش بین‌المللی و پنجمین همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ص ۲۲ - ۱، ۱۴۰۱.

۴۴. مطهری، مرتضی، خدمات متقابل اسلام و ایران، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۰.

۴۵. ملک محمدی، حمیدرضا؛ مهدی داودی، «تأثیر ایران‌هراسی بر سیاست‌های نظامی امنیتی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس»، فصلنامه سیاست (مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی)، دوره چهل و دوم، شماره ۲، ص ۲۴۶-۲۲۷، تابستان ۱۳۹۱.

۴۶. ملکوتیان، مصطفی، «بیداری اسلامی و تغییر در هندسه قدرت منطقه»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره ۶، ص ۱۲۴-۱۱۱، مهر ۱۳۹۲.

۴۷. مهدی زاده، سید محمد، رسانه‌ها و بازنمایی، چاپ اول، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت مطبوعاتی و اطلاع رسانی، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، ۱۳۸۷.

۴۸. نای، جوزف، قدرت نرم؛ ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، ترجمه سیدمحسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۷.

۴۹. هرسیچ، حسین؛ مجتبی تویسرکانی، «تأثیر مؤلفه‌های هویت‌ساز ایرانی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۹، ص ۱۵۱-۱۸۱، بهار ۱۳۸۹.

ب) انگلیسی

1. Brighi, Elisabetaa & Hill, Christopher, "Implementation and Behavior", In: Steve Smith & Amelia Hadfield & Tim Dunne, Foreign policy; Theories, Actors, Cases, London, Oxford University press, 2008.
2. Kelley, John Robert, "Between "Take - offs" and "Crash Landings"", Situational Aspects of Public Diplomacy, in Nancy Snow and Philip M, 2009.

3. Wolf, Charles jr. and Brian Rosen, Public Diplomacy, How to Think About and Improve It, Rand Corporation, 2001.

(ج) سایت

۱. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای؛ (<http://farsi.khamenei.ir>).
۲. <https://www.mehrnews.com/news/5144343>؛ ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۹۹، به گزارش خبرگزاری مهر به نقل از شبکه المیادین، در پیامی به مناسبت چهل و دومین سالروز پیروزی انقلاب؛ «اسماعیل هنیه» از رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران قدردانی کرد.
۳. <https://www.mehrnews.com/news/5139547>؛ ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۹۹، خبرگزاری مهر، نماینده حزب الله لبنان در ایران در گفتگو با مهر: انقلاب ایران مرحله جدیدی در تحولات سیاسی جهان.
۴. <https://www.mehrnews.com/news/6149635>؛ ۰۷ / ۰۴ / ۱۴۰۳، خبرگزاری مهر، پیام تصویری دبیر کل حزب الله لبنان به مناسبت اربعین شهدای خدمت.
۵. <https://www.mashreghnews.ir/news/1435945>؛ ۲۳ / ۰۸ / ۱۴۰۱، خبرگزاری مشرق، ۲۹۸ شبکه فارسی زبان علیه انقلاب اسلامی فعالیت می‌کنند.
۶. <https://avadiplomatic.com>؛ ۱۹ / ۰۳ / ۱۴۰۰، به گزارش آوا دیپلماتیک، الزواوی: سوریه بهای سنگینی را برای حمایت از فلسطین داد.
۷. <https://fa.shafaqna.com/news/1160341>؛ ۱۴ / ۰۳ / ۱۴۰۰، خبرگزاری شفقنا، آیت الله شیخ عیسی قاسم در سالگرد ارتحال امام خمینی (ره): تشکیل محور مقاومت از دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران است.
۸. <https://snn.ir/fa/news/774586>؛ ۱۰ / ۰۴ / ۱۳۹۸، خبرگزاری دانشجو، نظر شیخ عیسی قاسم درباره نقش ایران در حفظ اقتدار جهان اسلام.
۹. <https://kayhan.ir/fa/news/153930>؛ ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۹۷، خبرگزاری کیهان، نگاهی به کارنامه پرشکوه دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی - بخش پایانی، تجلی روح انسان متعهد با هنر انقلاب اسلامی.
۱۰. <https://www.alef.ir/news/4031123019>؛ ۲۳ / ۱۱ / ۱۴۰۳، به گزارش همشهری آنلاین، الکساندر دوگین: ایران، موفق‌ترین کشور منطقه است، به مردم ایران تبریک می‌گویم.

